

הַגְדָּה שֶׁל פֶּסַח

שִׁירָה חֲדָשָׁה

לזמן הזה ולעתיד לבוא במהרה בימינו

עורך ראשי: יוחאי מקבילי
עורכי משנה: אליעד קורנברג, יחיאל קארה

כולנו מסובין	כולנו נבונים	כולנו חכמים
נוסח והלכה לכל העדות	יציאת מצרים ♦ הנס הנוכחי ♦ החזון	ביאור קצר ואיורים

בהגדה השלמה 72 עמודים
----- כאן דוגמא בלבד -----

מפעל משנה תורה – כל התורה לכל אחד

----- דוגמא בלבד -----

עורך ראשי: יוחאי מקבילי

עורכי משנה: אליעד קורנברג, יחיאל קארה, דוד כהן

עיצוב ועימוד: שריה הלוי | סטודיו 515

הפקה: איציק וויספיש

מהדורה ראשונה, אדר תשע"ה

מסת"ב 978-965-7414-76-7

© כל הזכויות שמורות לעורך הראשי

קרדיטים לתמונות ולאיורים: שאטרסטוק, ויקיפדיה (שער טיטוס בעמוד 26-steerpike; מטבע בר כוכבא - תמר הירדני), האיורים בעמוד 3 ו-13: מישל קישקה © מתוך "הלילה הזה" הגדה ישראלית - נעם ומישאל ציון.

נשמח לקבל תגובות או הערות

הוצאת מפעל משנה תורה | קדומים | 077-4167003

להערות ולהזמנות www.mishnetorah.co.il | rambam4u@gmail.com

לקראת ההגדה

הגדה מיוחדת ללילה מיוחד ד מושגים ורעיונות מרכזיים בליל הסדר ה

חלק ראשון - הקידוש

קידוש 1 הכנות לסעודה 4

חלק שני - ההגדה

פתיחה של הזמנה ותקווה 5 דרשת פרשת הביכורים 14
השאלות: מה נשתנה ? 6 דיינו: סיכום טובות ה' לישראל 22
תשובה ראשונה: מעבדות לשחרור 7 פסח מצה ומרור 24
מסובין יחד 10 הגאולה 25
התשובה השנייה: משקר לאמת 12 הלל - חלק ראשון 28
כוס שנייה 29

חלק שלישי - הסעודה

נטילת ידיים 30 ברכת המזון - לכל העדות 35
אכילת פסח מצה ומרור 30 כוס שלישית 44
סעודת החג והאפיקומן 32 כוס של אליהו 44

חלק רביעי - ההודאה

הלל - חלק שני 45 נשמת כל חי - לכל העדות 52
הלל הגדול 50 כוס אחרונה 58
שירים 59

הגדה מיוחדת ללילה מיוחד

חיים ושל חוויה. הסיפורים אינם חקוקים בסלע אלא בלב. הם אינם מאוחסנים בספריות או במוזיאונים, אלא מסופרים סביב שולחן הסדר בחבורה.

ההגדה כפי שהיא כיום היא ספר למתקדמים, היא הגדה של גלות, והחזון בה אינו מודגש.

ייחודה של ההגדה שלפנינו הוא משולש:

1. היא מלווה את כל המסובים תוך כדי קריאת ההגדה **להבין את המילים** שבה ואת **מהלכה**.
2. היא **מזמינה** את הקורא בה לחיות את ההגדה: **להבין** את סיפור יציאת מצרים, **לחוות** את יציאת מצרים בזמננו, כשזכינו לקיבוץ הגלויות והקמת מדינת ישראל, **ולחלום** על עשיית סדר פסח בשלמותו בבית המקדש במהרה בימינו.
3. ההגדה **מיועדת לבני כל העדות**, בנוסח ובהלכות, לזמן הזה **ולעתיד לבוא במהרה בימינו**.

ההגדה מבססת את זהותנו, מלווה אותנו בהכרת המציאות, ומטילה עלינו אחריות לעתיד. זו נשמתה של ההגדה, ואת זה ביקשנו להעניק לקורא כפי כוחנו.

אנחנו מאמינים שההגדה שלפנינו תצית את לבב הקוראים בה עקב עצמת הנס הגדול שביציאת מצרים, ההודיה על העבר ועל ההווה הבנוי עליו, והיישרת המבט אל החזון השלם.

ליל הסדר הוא יום ההולדת של עם ישראל. ליל ט"ו בניסן, הלילה שיצאנו בו ממצרים, משעבוד לחירות, הוא הלילה שדור אחר דור יתאספו בו בני המשפחה היהודית או כמה משפחות יחד ברחבי העולם מסביב לשולחן, ויספרו מחדש את הסיפור הלאומי הגדול: לידתו של עם ממצב בלתי אפשרי, בהנהגת ה'.

זהותנו כעם מושתתת על עלייה המקשרת את העבר עם ההווה והעתיד. עיקר המצוה בלילה הזה הוא סיפור יציאת מצרים, קריאת ההגדה, שהיא בעיקרה סיפור חופשי המסופר כפי צחות לשונו של המספר. במהלך הדורות התקבע סיפור יציאת מצרים בסדר פעולות מסוים, ומשום כך נקרא הלילה ליל הסדר. יחד עם זאת, מדובר בסיפור מסגרת שנתעצב במהלך הדורות ונתגוון נוסחו כדרכן של הגדות חיות, ושומה עלינו למצוא בהגדה את היסודות המיוחדים לכל דור ולענות על השאלות היסודיות: מהיכן באנו? מה מצבנו כעת? מהו החלום והחזון שפנינו מועדות אליו?

ההגדה באה לעורר סקרנות, לעורר שאלות עקב המנהגים המיוחדים ללילה זה. קריאת ההגדה באה להעביר את המסר הלאה. זו אינה רק שאלה של ידיעות או ידע אלא של ניסיון, של

מושגים ורעיונות מרכזיים בליל הסדר

ומרור, כסימן לשחרור (המצה שלא תפחה) שצמח מתוך המרידות (המרור). בימינו, שאין קרבן פסח, מניחים על שולחן הסדר מצות (שתיים או שלוש, תלוי במנהג), חרוסת, מרור (כמעט תמיד חסה), ומאכלים המסמלים את בשר הכבש ובשר קרבן חגיגה: שני מיני בשר או זרוע וביצה.

בקדמונים ובשולחן ערוך אין הקפדה על סדר המצרכים בשולחן או ב'קערה'. מנהג תימן הוא שהשולחן כולו הוא הקערה, ועלי הירק מעטרים אותו סביב סביב. בקהילות אחרות התפתחו מנהגים רבים, ונציין שניים:

מנהג האר"י, המבוסס על סדר עשר הספירות

מנהג הגר"א, המסודר לפי סדר צריכתם לפי העיקרון ההלכתי "אין מעבירין על המצות" (רמ"א תעג"ד)

דרך אמירת ההגדה אינה מקובעת, ורבים הם המנהגים בקריאתה: אפשר לומר אותה כולם יחד; אפשר שכל אחד מן החבורה קורא קטע או קטעים ממנה ואחריו קורא אחר; אפשר להוסיף לה ביאור או מדרש; אפשר לקרוא אותה במנגינה; ואפשר להסתפק בקריאה רגילה. **היסוד חשוב בקריאתה הוא הצורך להבין אותה ולשתף את בני החבורה בתהליך החינוכי הגדול של עיצוב הזהות.** חשוב מאוד למשוך את לבם של הילדים להגדה, להמחיש להם את הסיפור. אפשר גם לתת להם מתנה או מתנות קטנות במהלך הערב כדי לחבב עליהם את ההגדה.

המצה היא לחם של העניים, כי רק העשירים אכלו לחם במצרים. היא מבטאת את **הפשטות**. והחמץ, בדימוי עתיק מאוד, מסמל את יצר הרע, את הגאווה ואת ההחמצה.

שולחן הסדר משדר **קדושה וחגיגות**. אילו היה בית המקדש עומד בימינו על תילו, ליל הסדר היה נעשה בירושלים המורחבת, וכבש הפסח היה מונח במרכז השולחן ונאכל בטהרה ובקדושה עם מצות ומרורים. הסבל האנושי הגדול - הסתרת האמת, אבדן החירות ועוד - בא בעטיים של השקר ותפיסות אליליות. זהו **המאבק הצודק והמוחלט שלנו לחירות ולגילוי האמת**, בו עלינו לשחוט את הכבש, האליל הקדוש של המצרים, ולאכול את כולו עד תום. אכילת קרבן הפסח הייתה מלווה באכילת מצה

אמירת ההגדה

המצה

השולחן

ארבע כוסות, ויש מי ששותים **כוס חמישית**. מותר למזוג מים לייך כדי להמעיט מחריפותו. וחייב האדם לשותות רוב רביעית (רביעית היא כ-75-86 סמ"ק. בכוס חד פעמית יש כ-200 סמ"ק). יש הנוהגים לשטוף את הכוסות בין כוס לכוס.

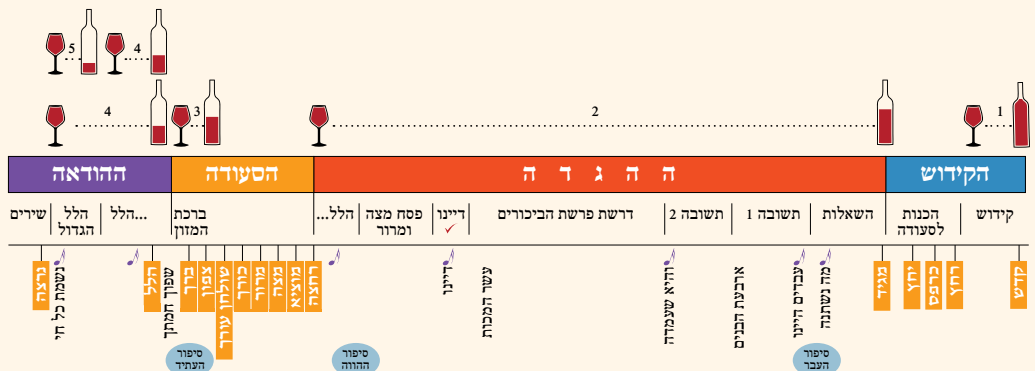
קריאת ההגדה צריכה להיות **נינוחה**, ופעמים יש להתיר למסובים לטעום משהו לפני קריאתה כדי להשתחרר מתחושת הרעב הגורמת למסובים להאיץ את מהלך הסדר וקריאת ההגדה.

מידת כזית שנמדדים בה שיעורי האכילה בליל הסדר (מצה, מרור, קרבן פסח וכדומה) היא כנפח זית של ימינו (רמב"ם), ויש אומרים שהיא שיעור גדול יותר, כ-25 סמ"ק (ראה פנה"ל ברכות י,ה). **כוסות היין**, המסמלות את החירות השלמה, נשתות בהסיבה, בהטיית הגוף כדרכם של בני חורין. פעם היה אדם נוטה ונשען מעט על צדו השמאלי, כעין שכיבה, ויד ימינו פנויה לאחוז במאכל ובמשתה; וכיום, ימשוך עצמו מעט למרכז הכיסא, ויטה שמאלה. חייב אדם לשותות

מבנה ההגדה

שמוזגים כוס חמישית באמירת הלל הגדול). הסימנים הנפוצים לסדר הם: קדש ורחץ, כרפס יחץ / מגיד רחצה, מוציא מצה / מרור כורף, שלחן עורף / צפון כרף, הלל נרצה.

ההגדה מותאמת לסדר הכוסות: קידוש (כוס ראשונה), סיפור ההגדה - החלק הגדול של הסדר (כוס שנייה), הסעודה וברכת המזון (כוס שלישית) וסוף ההלל (כוס רביעית). ויש מי

קידוש

כוס ראשונה

מוזג כוס ראשונה, מגביהה מן השולחן לפחות טפח, ומקדש עליה כדי להוציא את המסובים ידי חובתם. ואם הוא מוצאי שבת - מדליק נר להבדלה מאש שכבר דולקת.

כשהפסח חל בשבת מתחיל כאן:

[יום הששי]. וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם. וַיִּכַּל
אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּשְׁבֹּת
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיְבָרֶךְ
אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת
מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. עַד כֹּאן
לשבת.

עדות המזרח מוסיפים: אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ מְקַרְאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר
תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי יְיָ אֶל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

המקדש אומר: סִבְרֵי מָרְנָן והמסובים עונים: לְחַיִּים

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן.

קידוש משמעו הבדלת דבר מה ורוממותו. הקידוש כאן מציין את בחירת עם ישראל מכל העמים ואת הזמנים המקודשים, שנבחרו ורוממו משאר ימות השנה.

יום הששי וכו' – בפסוקים אלו מתוארת יצירתה של השבת, שבה נשלמה הבריאה, וייחודה משאר ששת ימי השבוע (בראשית ב, א-ג). אמירת הפסוקים הללו במסגרת הקידוש יש בה הצהרה שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם. **ויכלו** – נשלמה בריאתם. **ויכל צבאם** – כל הברואים שבהם. **ביום השביעי** – שאף הוא בכלל הבריאה. **אשר ברא אלהים לעשות** – בהרחבה: שברא אלוהים והשאר לאדם "לעשות" מכאן ואילך ולעצב את העולם.

סבְרֵי מָרְנָן = 'בידיעתכם חכמים', כלומר ברשותכם. פנייה אל הנוכחים בבקשת רשות לקדש ולכוון דעתם לברכה. והמענה 'לחיים' משמעו: תהא הכוס הזאת לחיים. **בורא פְרֵי הַגֶּפֶן** – קידוש השבת והחג על היין מבטא את השמחה השלמה, שמחת הגוף ושמחת הנפש.

נוסח רוב העדות

נוסח הרמב"ם

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,

אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל
 לשון, וקדשנו במצוותיו. ותתן לנו יי
 אלהינו באהבה [בשבת: שבתות למנוחה
 ו]מועדים לשמחה, חגים וזמנים
 לששון, [בשבת: את יום השבת הזה ו]
 [עדות המזרח: את יום טוב מקרא קדש הזה]
 את יום חג המצות הזה, זמן חרותנו
 [בשבת: באהבה] מקרא קדש, וזכר
 ליציאת מצרים.

אשר קדשנו מכל עם, ורוממנו מכל
 לשון. בחר בנו ויגדלנו, רצה בנו
 ויפארגנו. ותתן לנו יי אלהינו באהבה
 [בשבת: שבתות למנוחה ו]מועדים
 לשמחה, חגים וזמנים לששון, [בשבת:
 את יום השבת הזה ו] את יום טוב מקרא
 קדש הזה, את יום חג המצות הזה,
 זמן חרותנו באהבה, וזכר ליציאת
 מצרים.

כי בנו בחרת, ואותנו קדשתי מכל העמים,

[בשבת: ו]שבת ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו.

ברוך אתה יי, מקדש [בשבת: השבת ו] ישראל והזמנים.

יום טוב – כינוי בלשון חכמים לחג, על שם "ושמחת בכל הטוב". **זמן חרותנו** – הזמן שיצאנו בו לחירות, משעבוד פיזי לעצמאות לאומית ולחופש מאמונת טועות, אל האמונה האמתית. **זכר ליציאת מצרים** – נאמר בכל שבת ובכל חג, מפני שיציאת מצרים היא יסוד התורה. **מקדש ישראל והזמנים** – ה' הבדיל את ישראל מן העמים להיות לו לעם, ושיתף אותם בקביעת זמנים מיוחדים שמתגלית בהם הבדלה זו.

ההבדלה – נועדה להבחין בין גוונים של הקדושה, או בין קודש לחול (במוצאי שבת רגיל).

בִּרְאָא מְאֻרֵי הָאָשׁ – בשבת שובתים ממלאכה (=יציאה), ובמוצאי שבת מבדילים על האש, מפני שהיא תחילת היצירה האנושית.

במוצאי שבת מברך על הנר ומבדיל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאֻרֵי הָאָשׁ.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְּבַדִּיל בֵּין
קֹדֶשׁ לַחֹל, וּבֵין אֹר לַחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לַגּוֹיִים
[לְעַמִּים], וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לַיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה.
[אֲשַׁכְנִיז וְעַדוֹת הַמְּזוּרָח מוֹסִיפִים: בֵּין קֹדֶשׁ שַׁבָּת
לְקֹדֶשׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָּה, וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מַשְׁשֶׁת
יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קֹדֶשֶׁת, הַבְּדִלָּה וְקֹדֶשֶׁת אֵת עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל בְּקֹדֶשֶׁתךָ.] בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ
לְקֹדֶשׁ. עד כאן למוצאי שבת.

שְׁהֲחִינּוּ – ברכה על כל מצוה שיש לה זמן קבוע. והיא ברכת הודאה לה' על שזיכה אותנו להגיע לזמן הזה ולקיים את המצוה המיוחדת לו.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁהֲחִינּוּ וְקִיַּמְנוּ
וְהִגִּיעֵנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה.

כוס
ראשונה

ומסיבים על צד שמאל ושותים את כל הכוס. ואם שתה רוב כוס המחזיקה שיעור רביעית - יצא.

----- דוגמא בלבד -----

הכנות לסעודה

נטילת ידיים

אחר ששתה כוס ראשונה, נוטל ידיו כמו לפני סעודה: יש מי שמברכים "על נטילת ידיים" לפני הנטילה (רמב"ם), ויש מי שנוטלים ואינם מברכים (שו"ע).

רחץ

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדִים.

אכילת ירק

מביאים את קערת הסדר, ובה גם ירק (לא חסה), ויש מי שנוהגים ליטול כרפס (סלרי). מברך עליו, ומכוון לפטור בברכה זו את המרור (החסה) הנאכל בסעודה (מ"ב):

כרפס

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פָּרִי הָאֲדָמָה.

ומטבל את הירק במי מלח או חומץ ואוכל פחות מכזית (שו"ע), ויש מי שמטבל את הירק בחרוסת ואוכל ממנו כזית (רמב"ם).

חציית המצה

ראש המסובים לוקח אחת מן המצות שבקערה שלפניו (אם יש שלוש מצות - לוקח את האמצעית, ואם יש שתי מצות - לוקח את העליונה), ובוצע אותה לשני חלקים. את החלק הגדול שומר ל"אפיקומן", ואת החלק הקטן מחזיר למקומו בקערה (שו"ע). ויש נוהגים שחציית המצה נעשית לפני ברכת המוציא (רמב"ם).

יחץ

לפני קריאת ההגדה מותר למי שרעב וצמא לטעום מיני מאכל, כגון ביצה, פירות וקליות, מיצים וכדומה, ולא ירבה באכילה כדי שיישאר רעב לקראת אכילת המצה. לאחר תחילת ההגדה לא יפסק באכילה או בשתייה (פנה"ל), אלא אם מדובר בקטן רעב וכדומה. בכל מקרה, אסור לו לשתות יין, שמא ישתכר ולא יוכל לקרוא את ההגדה (שו"ע).

נטילה – הנטילה אינה לשם ניקיון הידיים בלבד, שהרי הידיים צריכות להיות נקיות לפני הנטילה. הנטילה באה לקדש ולטהר את האדם לפני האכילה, כהכנה רוחנית המעניקה לאכילה ערך ומטרה נשגבה, שאינה רק מעשה של הנאה בלבד.

אכילת הירק – שינוי מהרגלי האכילה המעורר סקרנות. ועוד, נהגו לפתוח סעודות חשובות ומפוארות בירק המשמש כמתאבן (מעורר תיאבון), אלא שבליל הסדר, במקום סעודה קוראים את ההגדה, מה שמתמיה את המסובים. לפיכך, כיום יש לעשות עוד דברים לא רגילים המעוררים את סקרנות המסובים והתעניינותם בייחודו של הלילה.

חציית המצה – מסמלת את העני שאינו יכול להשיג לחם שלם. חציית המצה בפתיחת סדר ההגדה מסמלת את המצוקה שהיו בני ישראל שרויים בה במצרים ואת חוסר האונים להינצל מן השעבוד, לולי גאלנו ה' ממצרים מבית עבדים.

ההגדה - - - - דוגמא בלבד - - - -

פתיחה של הזמנה ותקווה

מגיד

יש נוהגים למזוג כאן את הכוס השנייה (רמב"ם).
ראש המסובים מגביה את הקערה עם המצות ומכריז:

[בְּהִילּוֹ יֵצְאוּנוּ מִמִּצְרַיִם.]

הָא לַחֲמָא עֲנִיא דְאַכְלוּ אַבְהֶתְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
[או: דְּנִפְקוּ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם].

כָּל דְּכַפִּין – יִיתִי וְיִיכּוֹל,

וְכָל דְּצָרִין [לְפִסַּח] – יִיתִי וְיִפְסַח.

הַשְׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה – בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל.
הַשְׁתָּא עֲבָדִי, לְשָׁנָה הַבָּאָה – בְּנֵי חוּרִין.

מסלקים את הקערה מהשולחן, ומוסיפים לעשות פעולות היוצרות
תחושה כאילו נגמרה הסעודה ומתכווננים לברכת המזון. זאת כדי להתמיה
את הילדים ולגרום להם לשאול שאלות על השינויים שביללה הזה.
מוזגים כוס שנייה (שו"ע).

בְּהִילּוֹ וכו' – נוסח ההגדה בזמן
הגלות.

תרגום: [בחיפזון יצאנו ממצרים]. הנה
הלחם העני שאכלו אבותינו בארץ
מצרים [או: שיצאו מארץ מצרים].

כל הרעב – יבוא ויאכל (אתנו), וכל
הצריך [למאכל הפסח] – יבוא ויפסח.

השנה כאן (בגולה), לשנה הבאה –
בארץ ישראל. השנה – עבדים. לשנה
הבאה – בני חורין.

האמירה "יבוא ויפסח" נאמרת משום
שבגלות אין קרבן המצריך התמנות
מראש, ולכן כל הרוצה יכול להצטרף
כעת לסדר גם בלי שנמנה מראש על
קרבן הפסח. והאמירה "השנה כאן
בגולה" נאמרת גם היום, מפני שהיא
אמירה על כלל ישראל, ורוב ישראל
עדיין אינם בארץ.

השאלות: מה נשתנה?

כאן הבן שואל "מה נשתנה הלילה הזה". אם אין לו בן – אשתו שואלתו, אין לו אישה – שואלים בני החבורה זה את זה, אף אם כולם חכמים. היה לבדו – שואל לעצמו.

יש מי שנוהגים לפתוח בשאלה על הטיבול (רמב"ם):

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

שֶׁבְּכָל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִים חֶמֶץ וּמָצָה,

הַלֵּילָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מָצָה?

בזמן שיש
קרוב פסח:

שֶׁבְּכָל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צָלִי שְׁלֹק וּמִבְשָׁל,

הַלֵּילָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי?

שֶׁבְּכָל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִים שְׂאֵר יִרְקוֹת,

הַלֵּילָה הַזֶּה מְרֹר?

שֶׁבְּכָל הַלֵּילֹת אֵין אָנוּ מְטַבֵּלִין * אֶפְלוּ פַּעַם אַחַת,

הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַּעַמִּים?

שֶׁבְּכָל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִים בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבֵּין,

הַלֵּילָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסַבֵּין?

יש המחזירים את הקערה והמצות מגולות (שו"ע), ויש המחזירים אותה רק כשאומר "מצה זו" (עמוד 24; רמב"ם).

מה נשתנה וכו' – השאלה מבוססת על הפסוק "והיה כי ישאלך בנך... והגדת לבנך...". למה לשאול? למה להדגיש את השינוי? היסוד החשוב בחירות הוא ההכרה שהחיים ניתנים לשינוי ושהמציאות אינה קבועה לנצח: שה' הוציאנו ממקום שהיה נראה בלתי אפשר להיחלץ ממנו, "בית עבדים", כי איש לא הצליח לברוח ממנו. ההכרה הזו, שהמציאות השתנתה במצרים, היא מקור התקווה שהמציאות עוד תשתנה! השינוי מעורר שאלות, והשאלות מעוררות שינוי.

1. חֶמֶץ וּמָצָה – חמץ או מצה או שניהם גם יחד בלא הגבלה. וְהַלֵּילָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מָצָה – אוכלים בו רק מצה, ואסור לאכול חמץ.

2. שְׁלֹק וּמִבְשָׁל – שלוק – שהורחת במים בלי תבלינים. מבושל – שהורחת במים עם תבלינים. וְהַלֵּילָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי – מצוה לאכול בו כבש פסח צלוי.

3. שְׂאֵר יִרְקוֹת – מתוקים וטעימים. מְרֹר – ונוסח הרמב"ם: מְרֹרִים, מחמישה מיני מרור.

4. מְטַבֵּלִין – מטבילים ירק במשקה ואוכלים אותו. ונוסח הרמב"ם: מְטַבֵּלִין, ומשמעו: מטפלים, מתעסקים עם ירק קודם עיקר הסעודה (פה"מ פסחים יג.). וְהַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַּעַמִּים – אכילת הכרפס ואכילת המרור.

5. מְסַבֵּין – בהסיבה, בין שכיבה לישיבה, כמנהג שהיה בימיהם לאכול על מיטות ולהישען על צד שמאל על כרים.

המנהג להחזיר את הקערה והמצות מגולות מיוסד על כינויה של המצה

עבר: סיפור יציאת מצרים נוסח מוצע

חדש

את התרבויות. הוא מִפְּחַד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַחְלִיט לְדַכְּאֵם בְּשֵׁתֵי דְרָכִים: **הַשְׁמַדַּת הַדּוֹר הַבָּא וְהַפִּיכַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעַבְדִּים** בְּאִימְפְּרִיָּה הַחֲדָשָׁה. כֹּךָ נִמְשָׁךְ הַדָּבָר כְּמֵה דִּירוֹת. הָעֲרִיצוֹת וְהַדְּכוּי נִרְאוּ נִצְחִים וּבְלִחְתֵּי הַפִּיכִים. אִישׁ לֹא הִצְלִיחַ לְחַמֵּק מִן הָעֲבָדוֹת. הַשָּׂקֶר, הָאֲלִילוֹת שֶׁבַע עֲטִיָּה בֶּא הַסֶּכֶל הָאֲנוּשִׁי, נִרְאָה בְּלִחְתֵּי מְנַצָּח. הָאֲמוּנָה כְּמַעֲט אֲבָדָה. תּוֹפְעוֹת אֲחֵדוֹת שֶׁל אִי-צִיּוֹת (הַמִּילְדוֹת, שֶׁהַתַּחֲמָקוּ מִמַּצּוֹת פְּרָעָה לְהַרְגֵּ אֶת זִכְרֵי יִשְׂרָאֵל, וּבֶת פְּרָעָה שֶׁהִצִּילָה אֶת מֹשֶׁה) הָיוּ נִיצוּצוֹת אֹרֶךְ בְּעוֹלָם שֶׁל חֲשֻכָּה וְאֶפֶס.

בְּאוֹתָם יָמִים אֶפְלִים נולד מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה אֲמוֹר לְמוֹת בְּמַצּוֹת פְּרָעָה. אוֹלָם אֲמוֹ הַחֲלִיטָה לְנִסּוֹת לְהַצִּיל אוֹתוֹ, וְהַחֲבִיאָה אוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. מִשְׁלָא יָכֹלָה לְהַמְשִׁיךְ לְהַסְתִּירוֹ, שְׁמָה אוֹתוֹ בְּתִבָּה וְהַנִּיחָה אֶת הַתִּבָּה בִּיאֹר. יָרְדָה בֶּת פְּרָעָה לְרַחֵץ בִּיאֹר, מִצָּאָה אֶת הַתִּבָּה וּמֹשֶׁה בְּתוֹכָהּ, וְהַחֲלִיטָה לְאַמֵּץ אוֹתוֹ וּלְגַדֵּל אוֹתוֹ בְּאֶרְמוֹן. מֹשֶׁה לֹא גָדַל כְּמוֹ שָׂאֵר הַיְּהוּדִים, כְּעַבְדִּי, וּכְשִׁינֵצָא מִן הָאֶרְמוֹן הַבְּחִין בְּסִבְלוֹתָם שֶׁל אֲחֵרִים, וְהִתְרַעַם עַל הָעוֹשִׂקִים: הָרַג מִצְרִי שֶׁשָּׁעַבַד יְהוּדִי, הוֹכִיחַ יְהוּדִי שֶׁהִכָּה יְהוּדִי אֲחֵר. פְּרָעָה מִבְּקָשׁ לְהַרְגֵּ אוֹתוֹ, וְהוּא נִאָּלֵץ לְבָרֵחַ לְמִדְיָן. אֵף שֶׁם הַתְּגָלָה חוּשׁ הַצֶּדֶק שְׁלוֹ, כְּשֶׁהִצִּיל אֶת בָּנוֹת יִתְרוֹ מִיַּד הָרוֹעִים שֶׁהִתְנַבְּלוּ לָהֶן. יִתְרוֹ מִשְׁכַּנֵּעַ אוֹתוֹ לְשִׁבְתָּ עִמּוֹ וּלְסִיעֵ לוֹ בְּרַעֲיַת צֶאֱנוּ. בְּאַחַד הַיָּמִים נִתְּגָלָה אֵלָיו ה' (=הַשֵּׁם) בְּסִנָּה וְהִסִּיל עָלָיו לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם.

ההגדה היא סיפור למתקדמים, בהנחה שהכל מכירים את הסיפור הנזכר במקרא. משום כך, למשל, היא מתעלמת ממשו ומתפקידו החשוב, ואינה מזכירה את שמו אפילו פעם אחת. ההגדה מבקשת מאתנו להתבונן מעבר לעובדות הידועות ולראות את המהלך הגדול של יציאת מצרים. להלן אנו מציעים מסגרת לסיפור יציאת מצרים לקריאתו לפני המסובים, כדבריו של הרמב"ם "מודיעו מה שארע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו על ידי משה רבנו" (חמץ ומצה ז,ב). אפשר להשמיט ממנו פרטים או להוסיף עליו פרטים, כטוב בעיני הקורא והמסובים:

הכל התחיל מאברהם אבינו, היהודי הראשון, שהקים שושלת מאמינים. בדרך הלקו בנו ונקדו, אבות האמה, יצחק ויעקב (ישראל). בנו של יעקב, יוסף, בהשגחה מפלאה, מתמנה אחר תלאות מרבות להיות משנה לפרעה מלך מצרים. בתקמתו הרבה, ובעזר עליון, הוא עושה את מצרים מעצמה כלכלית. בעקבות זאת, ובעקבות הרעב ששרר בארץ ישראל, המשפחה הגדולה, יעקב ובניו - הם 'בני ישראל' - יורדים למצרים, ויחיים בה חיי חרות בארץ גשן, חבל ארץ הרחוק ממרכז הממלכה, כדי להתבדל ולהמנע מלהכעיס את המצרים, שהצאן היה האליל שלהם בדומה לפרה בהדו.

בני ישראל התרבו עד מהרה. השלטון מתחלף במצרים. המלך 'פרעה' החדש נחשב לאל, ורואה לראשונה בבני ישראל "עם" של אויבים שיש למנע

מסובין יחד

מטרת הסיפור: מעשה לקראת גאולה

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָה וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּכָנִי בֶרֶק וְהָיוּ מְסַפְּרִין בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלֵּילָה, עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶן וְאָמְרוּ לָהֶן רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית'.

אָמַר לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כְּכֵן שְׁבָעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת, עַד שֶׁדָּרָשָׁה בֶּן זֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (דברים טז, טז). "יְמֵי חַיֶּיךָ" – הַיָּמִים; "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" – הַלֵּילוֹת. וְחֻכְמָיִם אֹמְרִים: "יְמֵי חַיֶּיךָ" – הָעוֹלָם הַזֶּה; "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" – לְהַבִּיא אֶת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ.

סיפור המותאם לכל אחד: ארבעת הבנים

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם [בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ] שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, בְּרוּךְ הוּא.

כְּנֶגֶד אֲרֻכָּעָה בָּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה: אֶחָד חָכֵם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשָׂאֵל.

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי וְכו' – המעשה המסופר כאן התרחש בתקופת השלטון הרומי, כנראה על רקע מרד בר-כוכבא (בערך בשנת 132 לספירה), כשזיכרון חורבן בית המקדש (בערך בשנת 70 לספירה) עדיין היה מהדהד. הסיפור תמוה, משום שבו התארחו החכמים בבני-ברק, עירו של רבי עקיבה, שהיה מהצעירים שבהם, אף על פי שהיה לכל אחד מהם בית דין וישיבה בעירו. נראים הדברים שכיוון שחזו את בית המקדש בתפארתו, החליטו להתכנס אצל רבי עקיבה, בעל התקווה, המנהיג הרוחני של מרד בר כוכבא, במהלך שהיה אמור לחדש את בניין בית המקדש ו"להביא את ימות המשיח". החכמים דנו בגאולה ובדרך להשגתה, ותלמידיהם שמרו עליהם מבחור.

הָרִי אֲנִי כְּכֵן שְׁבָעִים שָׁנָה וְכו' – רבי אלעזר, שהיה חכם גדול, התמנה לנשיא הסנהדרין בגיל צעיר יחסית בגלל מאמציו ולמדנותו (פ"מ ברכות א, ט).

לְמַעַן תִּזְכֹּר וְכו' – ביציאת מצרים יש מסר התקף בכל זמן: אפשר לצאת מן המצרים. במובן מסוים, בן זומא דורש את הפסוק ברמה האישית, שיש לזכור את יציאת מצרים גם בלילה (במצב קשה); וחכמים דורשים אותו ברמה הלאומית, שגם בגאולה הגדולה והאחרונה (ימות המשיח) המאפילה על יציאת מצרים (ירמיהו כג, ה), אין לשכוח שיציאת מצרים היא סמל לכל הגאולות.

ארבעת הבנים – המצוה לספר ביציאת מצרים נזכרת בתורה ארבע פעמים בארבעה אופנים, המתאימים לארבעה סוגי בנים. הביאור מתאם בין התשובה שבתורה לאותו הבן לתשובה הניתנת בהגדה. המקום – כינוי להקב"ה.

תשובה שנייה: משקר לאמת

האלול המצרי ידע'

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשו קרבנו המקום ברוך הוא לעבודתו, שנאמר: "ויאמר יהושע אל כל העם: כה אמר יי אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען, וארפה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים" (יהושע כד, ב-ד).

ההבטחה

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא [מחשב] חשב את הקץ, לעשות כמה שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שנאמר: "ויאמר לאברהם: ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכש גדול" (בראשית טו, יג-יד).

להתעניין. את פתח לו - עורר בו את ההתענינות בשעת ההתרחשות, כליל הסדר ("ביום ההוא") בדברים מוחשיים ("בעבור זה"). יכול מראש חדש... מבעוד יום - האם אפשר להסביר לו בהפשטה, שלא בזמן האירוע? בעבור זה - בהצבעה על הפסח והמצה והמרור, ודבר זה ניתן לעשותו כליל הסדר.

מתחלה - פתיחה אחרת להגדה המתארת את הגנאי הרוחני, את השקר שהיו בני ישראל כלואים בו, ואת בחירת ה' בישראל, שהצילם וקירב אותם אליו, אל האמת, שהיא החירות האמתית.

אבותינו - תרח והדורות שהיו לפניו. ועכשו - ביציאת מצרים. שנאמר וכו' - דברי יהושע אל העם לפני מותו. יהושע מזכיר את ההשגחה האלוהית המיוחדת על עם ישראל, למן אברהם ויציאת מצרים ועד כיבוש הארץ (פרק כד ביהושע). בעבר הנהר - מעבר לנהר פרת.

הבטחתו - לגאול את עמו. חשב את הקץ - קבע זמן קצוב לסוף השעבוד במצרים, והבטחה זו נתקיימה בדיוק.

וְהִיא שְׁעִמָּדָה – הברית וההבטחה
לגאול אותנו ולהביאנו לארץ ישראל
ולממש את ייעודנו.

מחמת גדולת הישועה שבכל דור ודור, יש הנוהגים להגביה את הכוס
בפסקה זו. אם יש מצות על השולחן - מכסה אותן כל זמן שהכוס
מוגבהת (מ"ב).

וְהִיא שְׁעִמָּדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שֶׁלֹּא אֶחָד בְּלִבָּד
עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֶלֹּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים
עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מֵיָדָם.

- - - - דוגמא בלבד - - - -

מקצת מן הצוררים אותנו בכל דור ודור. מאת האמן מישל קישקה.

דרשת פרשת הביכורים

סיפור השעבוד והגאולה

אַרְמִי אֵבֶד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגְרֶשׁ שָׁם בְּמַתִּי
מַעֲט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרֹב. וַיִּרְעוּ
אֲתָנּוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה.
וַנַּצְעֵק אֵל יִי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי אֶת קִלְנוּ
וַיֵּרָא אֶת עֲנֵינוּ וְאֶת עֲמָלְנוּ וְאֶת לַחֲצָנוּ. וַיִּזְאַנּוּ
יי מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבְמִכָּר
גָּדֹל, וּבְאֲתוֹת וּבְמִפְתִּים. וַיִּבְאַנּוּ אֶל הַמָּקוֹם
הַזֶּה, וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
וַיִּדְבֹּשׁ (דברים כו, ה-ט).

טנא וכו פירות
הביכורים
משבעת המינים

הפסוק הראשון: לידת עם ישראל

צֵא וְלָמַד מֶה בִּקֵּשׁ לָבֶן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לִיעֲקֹב
אֲבִינוּ: שִׁפְרָעָה הָרָשָׁע לֹא גָזַר אֲלָא עַל הַזְכָּרִים,
וְלָבֶן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַפֶּל, שְׁנֶאמַר:

**אַרְמִי אֵבֶד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגְרֶשׁ שָׁם בְּמַתִּי
מַעֲט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרֹב.**

דרשת פרשת הביכורים – מחג
שבועות ואילך, כל מי שגידל משבעת
המינים (חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זית
ותמר) מביא את הפירות הראשונים
(הביכורים) לבית המקדש בשמחה
ובחגיגה, וקורא בעברית נוסח הודאה
לה' הפותח במילים "הגדתי היום", תוך
סיפור ההיסטוריה הלאומית בקיצור.

דרשת פרשת הביכורים אינה סיפור
יציאת מצרים אלא האופן בו יש
להסתכל על הסיפור. חכמים דורשים
את הפסוקים מתוך השוואה לסיפור
המורחב במקומות אחרים, ומתוך כך
מרחיבים, מעמיקים ומאירים מכיוונים
אחרים את סיפור יציאת מצרים.

צֵא וְלָמַד וכו' – מן האירועים
ההיסטוריים. **אַרְמִי אֵבֶד אָבִי** – לפי
הפשט, יעקב אבינו היה ארמי אובד,
חי בארם כנודד או כעני. המדרש
רואה במבט היסטורי בכל דור ודור
את התבנית האנטישמית, "עומדים
עלינו לכלותנו", ומכוון את הפסוק
ללבן הארמי, דודו של יעקב מצד אמו,
שרצה להרוג (לאבד) את יעקב, ומתוך
כך לא היינו נעשים לעם ("בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר
אֶת הַפֶּל").

אָנוס על פי הדבור – נאלץ לרדת למצרים על אף פחדיו, מפני שה' הבטיחו: "אל תירא מרדה מצרימה", "אנכי ארד עמך מצרימה" (בראשית מה, ג; יד). פסקה זו אינה ברמב"ם.

שְׁלֹא יֵרֵד לְהַשְׁתַּקֵּעַ – הירידה למצרים נועדה להיות זמנית, וה' סיבב את הדבר שישתקעו שם, ויפרו וירבו, ייהפכו לעם ויצאו בנס גדול. **לְגוֹר** – זמנית. **שֶׁנֶּאֱמַר וְכוּ'** – דברי בני יעקב לפרעה המבקשים ממנו לגור לבדם בארץ גושן רק בתקופת הרעב מחמת הצורך במרעה למקניהם.

בְּמַתִּי מִצֵּט – במספר מועט, אבל בגאולה היו רבים. **מִצִּינִין** – מסומנים, בולטים כעם בפני עצמו ("לְגוֹי"). כדברי המדרש (פסיקתא זוטרותא כי תבוא), שלא שינו את שמותם או את לבושם. **גְּדוֹל עֲצוּם** – נוכחותו של עם ישראל הייתה הן בכמותו הן בעצמותו.

וְרַב – לא כתיאור, אלא כפועל: הולך ומתרחב. **כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר** – במשל הנבואי להולדת העם, שהנביא יחזקאל מדמה בו את עם ישראל למי שנולדה בשדה בלא טיפול והשגחה, עד שבגרה והגיעה לגיל הנשואין, ואדם שעבר לידה ראה אותה וחמל עליה, ניקה אותה מן הטינופת, ולקחה לו לאישה. הנמשל הוא חמלת ה' על ישראל: שהוציאם ממצרים, גאלם מן השעבוד, עשה אותם עמו ונתן להם את תורתו.

וַיֵּרֶד מִצְרִימָה – אָנוס על פי הדבור.

וַיֵּגֶר שָׁם – מִלֵּמַד שְׁלֹא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהַשְׁתַּקֵּעַ אֶלָּא לְגוֹר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרָעֹה: לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ, כִּי אֵין מְרֻעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כִבֵּד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן" (בראשית מז, ד).

בְּמַתִּי מִצֵּט – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יֵרֵדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרִימָה, וְעַתָּה שְׁמֶךָ יִי אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵּי הַשָּׁמַיִם לְרַב" (דברים יבב, א).

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי – מִלֵּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִצִּינִין שָׁם. **גְּדוֹל עֲצוּם** – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְנִי יִשְׂרָאֵל פְּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמָאֵד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם" (שמות א, ז).

וְרַב – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רַבְּכָה, כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיף, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתִּבְאֵי בַעֲדֵי עַדִּים, שְׁדִים נִכְנוּ וַשְּׁעָרָךְ צִמַּח, וְאַתָּה עֵרֹם וְעִרְיָה" (יחזקאל טז, ז).

יש מוסיפים: "וְאָעֲבֹד עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ, וְאֶמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ חַיִּי, וְאֶמַר לָךְ בְּדָמֶיךָ חַיִּי" (שם, ט).

רַבְּכָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיף – יהיו לך בנים ובנות רבים, כצמח השדה הגדל מאוד. **וַתִּבְאֵי בַעֲדֵי עַדִּים וְכוּ'** – הגעת לבגרות הגופנית, שמתגלה בה יופיה של האישה. ואף על פי שאת יפה בטבעך, אינך מטופחת, אלא ערומה וחסרת כל. **מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ** – מלוכלכת בדם הלידה. **בְּדָמֶיךָ חַיִּי** – על אף הדם שאת מתבוססת בו, לא תמותי אלא תחיי. ובהרחבה: הדמים האלו מציינים את תחילתם של חיים חדשים. ואף בימינו, אף על פי שהיהודים סובלים גם בארץ גם בגלות, יש הבדל ביניהם: בגלות הם ייסורי גסיסה, ובארץ חבלי לידה.

הפסוק השני: שלושת שלבי השעבוד

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה נִתְחַכְמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ" (שמות א, י).

וַיַּעֲנוּנוּ – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמְרוּ עָלָיו שְׁרֵי מָסִים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה, אֵת פֶּתֶם וְאֵת רַעְמִסִּס" (שם א, יא).

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ" (שם א, יג).

הפסוק השלישי: הקריאה לעזרה מאבדן התקווה

וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי אֵת קִלְנוּ וַיֵּרָא אֵת עֲנִינוּ וְאֵת עֲמָלָנוּ וְאֵת לַחֲצֵנוּ.

וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה" (שמות ב, כג).

פסוק זה עוסק ברוע כלפי עם ישראל בשלושה שלבים, המתוארים בתחילת ספר שמות בשלושה פסוקים כמעט רצופים: **וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים** – תחילה דימו אותנו לאנשים רעים. השלב הראשון הוא ההפחדה העצמית, יצירת התדמית השטנית והאנטישמית של היהודים, שהיא תואנה – תירוץ מתוחכם ("נִתְחַכְמָה") – להתעללות בנו. **וְעָלָה מִן הָאָרֶץ** – יעלה עם כל עצמתו וכל אשר לנו לארץ ישראל ויצטרף לאויבינו הכנעניים (רמב"ן).

וַיַּעֲנוּנוּ – השלב השני, הסבל הפיזי הכרוך בהטלת מס ושעבודם לבניית ערי מחסנים ("מִסְכְּנוֹת") לפרעה.

עֲבֹדָה קָשָׁה – השלב האחרון: לא רק עבודה גופנית קשה, אלא עבודת פרך. **בְּפָרֹךְ** – בעבודה המשכרת את נפש האדם, עבודה סתמית, משפילה ומייאשת, שאסור לנו להעביד בה שום אדם, אף לא גוי (רמב"ם עבדים א, ו).

המדרש מדגיש את עומק הקריאה לה' ואת הכאב הגדול לנפש, אבדן התקווה. **וַנִּצְעַק אֶל** – בפסוקים האחרים לא נזכרה במפורש פנייה אל ה', אלא זעקה מעומק הלב ("זעקה אל", ולא תלונה, שהיא "זעקה על"), לא כתפילה מסודרת, אלא אנחה משברון הלב למול הבטחת הדורות ("אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ").

וַיִּשְׁמַע יי אֵת קִלְנוּ – הטעם לשמיעת קולנו וההשגחה עלינו הוא הברית עליה ביקשו ישראל ("אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ").

הפסוק נאמר על ידי מביא הביכורים למקדש. המדרש רוצה להדגיש את הקשר בין היות המקדש לנו לבין זכותנו על כל הארץ, תוך הסבת משמעות הפסוק מה' "ויביאנו", אלינו: "בשכר ביאתנו".

המקום הזה זה בית המקדש – שהרי הקורא עומד בבית המקדש. ועוד, שמקום המקדש אינו נזכר בתורה, ונקרא פעמים רבות "המקום". **זבת חלב ודבש** – פירושה שמנים, מתוקים ועסיסיים, עד שמתיקותם זבה מן הפרי.

הפסוק החמישי: ארץ ישראל והמקדש

להלן נביא את המשך המדרש לפסוקים כמו שפסק הרמב"ם: "עד שיגמור כל הפרשה. וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו – הרי זה משובח" (חמץ ומצה ז,ד). אמנם בגלות, מטעמים מובנים, לא נדרש מדרש זה. ועתה, שהשיבנו ה' לארץ ישראל, ראוי לאמרו ולכוון להשלמת הגאולה במקדש.

ויביאנו אל המקום הזה, ויתן לנו את הארץ הזאת, ארץ זבת חלב ודבש.

ויביאנו אל המקום הזה – זה בית המקדש.

ויתן לנו את הארץ הזאת – זו ארץ ישראל.

בשכר ביאתנו "אל המקום הזה" נתן לנו "את הארץ הזאת".

דיינו: סיכום טובות ה' לישראל

בְּמָה מַעֲלֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלֵינוּ:

אֱלֹהֵינוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים

✓ דִּינֵנוּ

אֱלֹהֵינוּ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים וְלֹא עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם

✓ דִּינֵנוּ

אֱלֹהֵינוּ עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם

✓ דִּינֵנוּ

אֱלֹהֵינוּ הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם

✓ דִּינֵנוּ

אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם

✓ דִּינֵנוּ

אֱלֹהֵינוּ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶב

✓ דִּינֵנוּ

אֱלֹהֵינוּ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶב וְלֹא שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ

✓ דִּינֵנוּ

אֱלֹהֵינוּ שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סִפֵּק צָרָכֵנוּ בַּמִּדְבָּר

✓ דִּינֵנוּ

אֲרָבָעִים שָׁנָה

כּהמשך לטובות הרבות שהזכרנו לעיל, מסכמים אותן ומזכירים טובות אחרות שכל אחת מהן חשובה בפני עצמה. נמצאו 15 מעלות כמניין המדרגות (מעלות) שהיו במקדש, שהיו הלויים שרים עליהן (ריטב"א).

דיינו – פסקה זו אינה ברמב"ם.

מַעֲלֹת טוֹבוֹת – מדרגות של טובה זו למעלה מזו. **לְמָקוֹם** – כינוי לקב"ה.

אֱלֹהֵינוּ – אילו רק עשה לנו זאת. **שְׁפָטִים** – עונשים קשים. **דִּינֵנוּ** – די לנו בזה כדי להתחייב להודות לו, שזו טובה גדולה בפני עצמה.

וְלֹא עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם – אילו לא העניש את אלוהי המצרים, שפסליהם נהרסו ונשחקו.

נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם – ששאלו בני ישראל מן המצרים כלים ובגדים, ולא השיבו אותם למצרים כשיצאו ממצרים (שמות יב, לו).

וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם – שהיה יכול להציל אותנו בדרך אחרת, במקום עשיית הנס הזה.

בְּחֶרֶב – ביבשה, שהיה יכול להעביר אותנו במקום שהים רדוד. **וְלֹא שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ** – ולא הטביע את המצרים בים, שהיה יכול לסגור את הים בפניהם, ולא היו רודפים אחרינו.

פסח מצה ומרור

**רִבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ: פֶּסַח, מִצָּה, וּמְרוֹר.**

פֶּסַח

בזמן שיש קרבן פסח: בזמן שאין קרבן פסח:
זֶה שְׁאֵנּוּ אוֹכְלִין שֶׁהֵיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין
בְּזֶמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם

על שם מה?

עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם,
שֶׁנֶּאֱמָר: "וַאֲמַרְתֶּם זִכְרָה פֶּסַח הוּא לִי, אֲשֶׁר פֶּסַח
עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת
בְּתֵינוּ הִצִּיל, וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ" (שמות יב, כז).

מי שנוהג שלא להחזיר את הקערה לאחר "מה נשתנה" מחזיר אותה
כאן. ראש המסובים מגביה את המצה הפרוסה ואומר:

מִצָּה

זו שְׁאֵנּוּ אוֹכְלִין – עַל שֵׁם מָה?

עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֻקָּן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ,
עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא וּגְאֻלָּם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֹּצֵק
אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמֵץ, כִּי
גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ לְהִתְמַהֵּמֶה וְגַם צִדָּה לֹא

עָשׂוּ לָהֶם" (שם יב, לט).

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ – שְׁנֵאמַר: "וַאֲכֻלוּ
אֶת הַבֹּצֵק בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי אֵשׁ וּמִצּוֹת
עַל מִרְיָם יֹאכְלֶהוּ" (שמות יב, ח). פֶּסַח –
הוא קרבן פסח. בחיבור שלושת אלה,
טמונים יסודות השעבוד והגאולה,
ומשמעותם היא עיקר סיפור יציאת
מצרים. *וּמְרוֹר – לרמב"ם: וּמְרוֹרִים.

שֶׁפֶסַח הַמָּקוֹם – שְׁדִילַג ה' עַל בְּתֵי
יִשְׂרָאֵל וְלֹא פָּגַע בַּבְּכוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל,
שֶׁמְרוּחוֹ אֶת דָּם הַקֶּרֶבֶן עַל פֶּתַח הַבַּיִת,
וּבְאוֹתָהּ שֶׁעָלָה אֶת הַקֶּרֶבֶן וְהַתְּכוֹנוֹנוֹ
לְצֵאת מִמִּצְרַיִם. הַקֶּרֶבֶת הַפֶּסַח מַעֲדָה
עַל הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵין קֶרֶבֶת הָאָדָם וְהָעַם
אֵל ה' וּבֵין הַשְּׁגָחַת ה' עַל הָאָדָם וְעַל
הָעַם הַמְּבִיאָה לְהַצִּלָּתוֹ. שְׁחִיטַת קֶרֶבֶן
הַפֶּסַח וְאֲכִילָתוֹ מְסַמְּלוֹת אֶת הַשְּׁחִירוֹר
מִן הָאֲלִילוֹת, מִן הָעֲבוּדָה הַזֹּרָה, שֶׁהִיא
יְסוֹד הַסִּבָּל בְּעוֹלָם, וְהַתְּקַרְבוֹת אֵל ה',
אֵל הָאֲמֵת וְאֵל הַנֶּחֱצָה.

מִצָּה... שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֻקָּן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ
לְהַחְמִיץ – כִּי הִיא הַצִּיּוּר מֵרָאשׁ לְהַכִּין
מִצּוֹת (שמות יב, ח), כְּדֵי לְצִיֵּן שֶׁהִצִּיאוּ
תַּהֲיֶה בְּמַהֲרָה וּבְחִיפּוֹן רַב, שֶׁהִצִּיאוּ
מִן הַשְּׁעִבּוֹד צְרִיכָה לְהִיעָשׂוֹת מִיָּד, בְּלִי
הִסּוֹס וּשְׁהִיָּה. עֲגַת מִצּוֹת – מִצּוֹת
עֲגוּלוֹת. וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם –
עַקֵּב הַחִיפּוֹן, לֹא הִסְפִּיקוּ לְקַחַת עִמָּהֶם
צִדָּה לְדֶרֶךְ.

מְרוֹר – בנוסח הרמב"ם: מְרוֹרִים אֵלוּ. והוא שם כולל לחמשת מיני המרור (פסחים לט,א), שאחד מהם הוא המרור (חסת המצפן) או החסה הנהוגה בימינו, שנקראה פעם חזרת. **בְּפֶרֶךְ** – מלשון שבירה ופירור, שהייתה תכלית העבודה במצרים לשבור את כוחם ורוחם של ישראל ולמרר את חייהם. ועלינו לזכור בשעת הגאולה את היציאה מן השעבוד.

ראש המסובים מחזיר את המצה למקומה, מגביה את המרור ואומר:

מְרוֹר

חסת המצפן

זֶה שְׁאַנְחָנוּ אוֹכְלִין – עַל שֵׁם מָה?

עַל שֵׁם שְׁמֵרוֹ הַמְצָרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעִבְדָּה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל עֲבָדָה בְּשָׂדֶה, אֶת כָּל עֲבָדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ" (שם א,יד). ומחזיר את המרור.

- - - - - דוגמא בלבד - - - - -

גאולה

יציאת מצרים מתרחשת עתה

לְהִרְאוֹת – לעשות מעשים המעידים שהוא בן חורין, שהיה עבד במצרים ויצא ממנה, ושעה זו יש בה הזדמנות להשתחרר מכל דבר מעיק ומשעבד, בין חיצוני בין פנימי. **אֶלָּא אִף אוֹתָנוּ גָּאֵל** – שהשחרור ממצרים נוגע לכל אחד מאתנו ולכולנו יחד, שקיומנו עתה הוא תוצאה של שחרורנו אז, כמציאות ממשית וחזון המעורר השראה לנצח.

וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר חֵיב אָדָם לְהִרְאוֹת [לְהִרְאוֹת] אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנֹאֲמַר "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעִבְדוֹתִי עָשִׂה יי לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם" (שמות יג,ח). שְׁלֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְד גָּאֵל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶלָּא אִף אוֹתָנוּ גָּאֵל עַמֵּהּ, שְׁנֹאֲמַר: "וְאִתָּנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם" (דברים ו,כג).

חדש

הווה: סיפור הזמן הזה נוסח מוצע

מחדש את המקדש. בעקבות כשלון המרד, יצא העם שוב לגלות, שנסתיימה רק פעבור אלפים שנה. העם נתפזר בכל העולם כלו, ונעשה מגנה ומזלזל בעמים. חיי היהודי נחשבו לאין. אויביו טבחו בו שוב ושוב, הן הנוצרים הן המסלמים ואחרים. זאת על אף תרומת היהודים לתחברה בכל מקום שחיו בו, שהביאה שגשוג ותחיה. למעט תופעות קטנות של התבוללות, הקשר של העם היהודי לאלוהיו ולתורתו התקיים באופן מעורר השתאות. את כל שנות הגלות הארפה העבירו היהודים מדור לדור, ברציפות, בתקנה לשוב לארצם, ומעט מהם אף עלו לארץ ונסו להאחז בה. עם תחית הציונות, הלכו וגברו גלי הצליה לארץ ישראל, במיוחד לאחר הקמת המדינה בשנת תש"ח.

לפני כשבעים שנה, התממש הנסיון האחרון להשמיד את עם ישראל. הצורר הנאצי היטלר והתנועה הנאצית הגו את רעיון "הפתרון הסופי", הכינו כלי הרג והשמדה משוכללים במחנות רכוז ובמחנות מות, והרגו יחד עם עוזריהם ששה מיליון יהודים, ילדים וזקנים, אנשים ונשים, במיתות משונות. עשן שרפת היהודים עלה לשמים, ואפר גופותיהם נעשה דמן לאדמה. העולם שתק, ולא נעשה שום נסיון משמעותי להפסיק את מעשי

ההגדה נתגבשה בגלות. משום כך, סיפור יציאת מצרים לא נשלם בה. בדור הזה, של קיבוץ גלויות נפלא, עלינו לעמוד נוכח השלב הבא בסיפור, המאפיל כמעט על יציאת מצרים. משום כך, ראינו לערוך את הדברים כדי שייקראו לפני המסובים.

הגאלה היא חזרה למקום הטבעי. כך הוא הדבר בגאלת קרקעות, וכן הוא גם בגאלת ישראל. לפני כשלושת אלפים וחמש מאות שנים יצאו בני ישראל ממצרים, נדרו במדבר ארבעים שנה, עלו לארץ ישראל והקימו בה את מלכות ישראל (מדינת ישראל הראשונה). הרקבון הרוחני הפנימי והאויבים שנלחמו במדינה בלי סוף התישו את כחו של העם, עד שנכבשה הארץ על ידי נבוכדנצר מלך בבל לפני כאלפים וחמש מאות שנה, ובניה הגלו לבבל.

בפעם השנייה, הוקמה מדינת יהודים אחר גלות בבל, כשעלו גולי בבל לארץ אט אט. מדינה זו נחרבה על ידי הקיסר הרומאי טיטוס,

והמקדש נחרב בשנת שבעים לספירה. בחלוף כששים שנה, מרדו היהודים

ובר-כוכבא ברומאים. הצורר הקיסר אדריאנוס גבר עליהם, ובכך נסתים הנסיון האחרון להקים מדינה יהודית ולבנות

השוואה והתקומה

מלכות ישראל הראשונה וגלות בבל

מלכות ישראל השנייה והגלות

הלל – חלק ראשון

המנהג העתיק הוא: החזן מקריא קטע מן ההלל, והקהל עונה אחריו "הללויה", סך הכול 123 פעמים (כמצוין בהערה עילית בגוף ההלל שלפנינו). נוסף על זה, בכל ראש פרק ובפסוקים מסוימים, החזן קורא את הפסוק והקהל חוזר אחריו על הפסוק (כמצוין בכוכבית בהלל שלפנינו). בימינו יש מנהגים אחדים בקריאת ההלל, וכל אדם רשאי לנהוג כרצונו.

מזמור: פתיחת שבח

הָלְלוּ יְהוָה¹

הָלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה², הָלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ³;
יְהי שֵׁם יְיָ מְבָרֵךְ, מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם⁴;
מִמְזֶרֶח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאֵו, מְהֵלָל שֵׁם יְיָ⁵;
רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ⁶, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ⁷;
מִי כִי אֶלְהִינוּ⁸, הַמְגַבִּיחַ לְשֹׁכֵת⁹;
הַמְשַׁפִּילִי לְרָאוֹת, בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ¹⁰;
מִקִּמִּי מַעֲפָר דָּל¹¹, מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֶבְיוֹן¹²;
לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים¹³, עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ¹⁴;
מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבֵּית¹⁵, אִם הַבָּנִים שְׂמִיחָה
הָלְלוּ יְהוָה¹⁶;

מזמור: הקשר בין ה' ובין ישראל למן יציאת מצרים

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם* בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲז¹⁷;
הַיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ¹⁸, יִשְׂרָאֵל מִמְשַׁלְתּוֹ¹⁹;
הֵימָּה רָאָה וַיָּנֶס²⁰, הַיְדָדָן יָסַב לְאַחֹר²¹;

ההלל מורכב מכמה שירי שבח לה' (תהילים פרקים קג-קיד), הנאמרים במועדים. בזמן שבית המקדש קיים, היה נאמר על ידי הלויים בבית המקדש בשעת שחיטת הפסח ובשעת אכילתו (רמב"ם קרבן פסח א, יא; ח, טו).

יְהוָה – אחד משמות ה'. שֵׁם יְיָ – ה' או התגלות ה' בעולם. מִמְזֶרֶח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאֵו וכו' – בכל העולם כולו, מן המזרח עד המערב (מבוא השמש), מהללים את שם ה'. גּוֹיִם – עמים. הַמְגַבִּיחַ לְשֹׁכֵת – היושב במקום הגבוה ביותר, כלומר משגיח תמיד על ברואיו. "מגביהי" = "מגביה", והיא צורה פיוטית עתיקה, וכמוה בהמשך.

הַמְשַׁפִּילִי לְרָאוֹת וכו' – אף על פי שהוא גבוה, הוא רואה את הכל, גם את מי שהוא נמוך מאוד.

מִקִּמִּי מַעֲפָר דָּל – מקים את העני מן העפר, ממקומו הנמוך, ובמשמעות רחבה: את עם ישראל ממצבו הדל. לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים – להושיב את הדל עם נכבדים. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבֵּית – ה' מושיב את העקרה שתהיה אם עם בניה, כלומר נותן לה בנים. ובמשמעות רחבה: ציון, שהיא כעקרה שאין לה בנים, מפני שגלו בניה ממנה, תהיה שמחה כשישובו אליה בניה, עם ישראל.

בְּצֵאת – בשעה שיצאו. לַעֲז – מְדַבֵּר בשפה זרה. הַיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וכו' – בשעה שהוציא ה' את ישראל ממצרים, נודע כי הם עמו המיוחד, והוא מושל עליהם, ולא המצרים. הֵימָּה רָאָה וַיָּנֶס – ים סוף נסוג ויבש. הַיְדָדָן

קריאה להלל

השגחת ה'

יציאת מצרים

הסעודה

נטילת ידיים

רחצה

כל המסובים נוטלים את ידיהם בכלי ומברכים, ויש מי שמברכים לפני הנטילה (רמב"ם):

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם.

אכילת פסח מצה ומרור

מוציא

ראש המסובים לוקח בידו את המצות שלפניו, שתי מצות וחצי (שו"ע) או מצה וחצי (רמב"ם), ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמוֹצִיא לֶחֶם
מִן הָאָרֶץ.

למנהג תימן ראש המסובים בוצע את המצות שבידיו ומחלק כזית לכל אחד מן המסובים (רמב"ם), שיאכל אותו רק לאחר הברכה על המצה.

מצות אכילת מצה מיוחדת לליל הסדר, אבל בשאר ימות הפסח אין מצוה לאכול מצה, ורק אסור לאכול חמץ.

בזמן שיש קרבן פסח

מן התורה, חייב אדם לאכול מרור רק כשיש לפניו קרבן פסח. כריכת המצה, המבטאת את הגאולה, יחד עם המרור, המבטא את השעבוד הקשה, לא רק מחברת בין שני ההפכים הללו, אלא מביאה להבנה כי גם השעבוד בא להכין את הגאולה.

כורך מצה ומרור כאחד, ומטבל בחרוסת, ומברך:

**פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
אֲכִילַת מִצֵּה וּמְרוֹרִים.**

ואוכלם בהסיבה.

ואם הוא אוכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו - מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו:

**פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצֵּה.
פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרוֹר.**

ואחר כך מברך:

**פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
אֲכִילַת הַזֶּבֶחַ.**

ואוכל מבשר חגיגת ארבעה-עשר תחילה. ואחר כך מברך:

**פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
אֲכִילַת הַפֶּסַח.**

ואוכל מקרבן הפסח, וממשיך בסעודה.

בזמן שאין קרבן פסח

לנוהגים לקחת שתי מצות וחצי, יש להניח את המצה התחתונה ולאחוז רק בעליונה ובפרוסה.

**פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצֵּה.**

ויש נוהגים שכל זמן שיש בידו מצה פרוסה, אוכל ומחלק מצה בנפח של כשני זיתים (ש"ע). ונהגו להטביל את המצה במלח (ש"ע) או בחרוסת, זכר לטיט (רמב"ם). ויש מי שאינם מטבילים אותה (רמ"א). אוכלים את המצה בהסיבה דרך חירות, ובאכילה רגילה בלא הפסקות (פנה"ל פסח טז, כה).

יזהר שלא להסיח את הדעת בדברים שאינם מעניין הסעודה עד אחר אכילת "כורך", כדי שיעלו ברכת אכילת מצה וברכת המרור גם ל"כורך".

בזמן הזה חיובו של המרור הוא רק מתקנת חכמים. מחלקים למסובים כזית מרור, מטבילים אותו במעט חרוסת, ומנערים אותו שלא תהיה הרבה חרוסת, שלא תבטל את טעם המרור, ומברכים:

**פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרוֹר.**

ואוכלם בלא הסיבה (ש"ע) ויש אומרים שאף כאן רשאי להסב (רמב"ם).

זכור לנעשה בזמן שיש קרבן פסח, מחלק למסובים כזית מרור וכזית מצה (והנוהג להניח על השולחן שלוש מצות ייקח מהמצה השלישית שנותרה שלמה) וכורכים אותם יחד. יש אומרים שמטבילים את הכריך בחרוסת (רמב"ם, ש"ע) ויש אומרים שאין מטבילים אותו (רמ"א).

יש אומרים לפני האכילה: **יִזְכָּר לַמֶּקְדָּשׁ הַהֵלֵל** (ש"ע). ואוכלים בהסיבה דרך חירות.

מצה

מרור

כורך

עתיד: סיפור בקרוב בימינו נוסח מוצע

למעשה, המקדש הוא הרבה יותר ממקום הקרבת קרבנות. הוא נקודת מפגש בין השמים והארץ, הרוח והבשר, תרתי משמע, של הגוף ושל הנפש. הוא מקום המפגש של כל עם ישראל בחגים בלא הבדלי מעמד וקרבה דתית. הוא מקום המפגש עם המשפט. בו יושבת הסנהדרין - בית הדין הגדול. הוא מקום מפגש של הדברים הנשגבים בחיי הרוח: הנבואה, הכרובים וקודש הקודשים. הוא מקום המפגש בין הכהונה לבין השלטון הבא לדרוש את דבר ה'. רפיון השאיפה בימינו למקדש ואי הבנתנו את המסר שבו, גם בלא הנסיבות הגאופוליטיות והביטחוניות, הם בגדר חורבנו של החלום, שהוא גדול מחורבנו הפיזי של המקדש. עלינו לשאוף למקדש, אבל לשם כך צריך לחלום. בשורות הבאות, ערכנו עבור המסובים מעט מן החלום.

ההגדה שלפנינו נערכה בזמן שלא הקריבו קרבן פסח, והיא שופעת דברים שהם בגדר "זכר לקרבן". עיקרו של "זכר" זה אינו הזכירה בלבד, אלא להזכיר לנו את הייעוד הגדול, קיומה של תורה שלמה ומקדש בלב האומה. ואף אלה הם רק בגדר אמצעי הכרחי לקרבת ה' כעם סגולה, למופת של הופעת שם ה' בעולם. יותר משליש ממצוות התורה עוסקות במקדש, והן ביטוי למרכזיותו של המקדש בקשר שלנו עם ה', מבחינה לאומית ומבחינה אישית כאחת, וגם לאנושות כולה, שנאמר: "כִּי בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים" (ישעיהו נז, ד).

בזמן הזה, המקדש רחוק מן העין ומן הלב, בלתי מוחשי וכמעט בלתי נדרש, ולכן נתפס בעיני רבים כחומר נפץ או פולחן, בחינת דברי הבן הרשע: "מָה הָעִבְרָה הַזֹּאת לָכֶם?".

בְּקָרְוֹ שֶׁל הַיּוֹם, עֲשִׂינוּ אֶת הַהֲכָנָוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת לְכַעֲוֵר הַחֶמֶץ, וּבִצְהָרִים נִצְיֵג שֶׁל כָּל חֲבוּרָה הוֹלִיךְ אֶת הַפֶּכֶשׁ שֶׁל הַחֲבוּרָה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעִמּוֹ גַּם קָרְבֵּן חֲגִיגַת אֲרֻבָּעָה-עָשָׂר. מִמּוֹל נִרְאָה הַבִּנְיָן רֵב הַהוּד בִּירוּשָׁלַיִם - הֵיכַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. עוֹלֵי הָרֶגֶל נִכְנְסוּ אֵלָיו דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר הַדְּרוֹמִי.

טַהֲרָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְעִצְמוּ אֶת עֵינֵיכֶם וְדַמְיִנוּ שְׂאֲתֶם בִּירוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהִרְחֵבוּ גְבוּלוֹתֶיהָ, יַחַד עִם הַמּוֹן עִם יִשְׂרָאֵל הַמְּמַלָּא אֶת הַדְּרָכִים וְהִרְחֹבוֹת. בַּיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים, כָּל אֶחָד מֵאַתְנֵי נִזְהָר מְאוֹד שְׁלֹא לְהִטָּמֵא לְאַחַר שֶׁנִּשְׁטַהֵר מִטְּמֵאֵת מֵת בְּאֶפֶר פְּרָה אֲדָמָה, בְּתַהֲלִיף שֶׁנִּדְמָה הָיָה לַפָּנִי שְׁנָיִם אֲחֵדוֹת שֶׁהָיוּ אֶחָד חֲלוּם דְּמִיוֹנִי: הַטְּהָרָה, שֶׁעָקַר עֲנִינָה הַהִתְרַחֲקוֹת מִן הַמְּוֹת וּגְרוּרֹתָיו. כְּמַעַט כָּל הַמִּשְׁפָּחָה הַמִּרְחֶבֶת עֲלֶתָה לְרֶגֶל לִירוּשָׁלַיִם. הַכָּל עֹסָקִים בְּהֲכָנּוֹת קִדְחָתָנִיּוֹת לַפֶּסַח. פַּעַם הָיָה זֶה בְּעָקֶר נִקְיֹן וְסֻלּוֹק כָּל שְׂרִיד שֶׁל חֶמֶץ אוֹ סֶפֶק חֶמֶץ, וְהַיּוֹם הַהֲכָנּוֹת לַטְּהָרָה וְהַזְהִירוֹת הַנִּלְוִית לָהֶן.

בְּנֵיתוֹ וְכִינוֹ שְׁמוֹנָה עַל הַשְּׁלֶחַן הַפָּסַח הָאֲמִתִּי.
הַתְּחוּשָׁה שֶׁהַפָּסַח הוּא כְּמוֹ פָּסַח מִצְרִים הוֹלֶכֶת
וּמִתְעַצֶּמֶת.

בַּתְּחִלַת הַסְּעוּדָה יֵגָשׁוּ נְתָחִים עֲסִיסִים מִכֶּכֶשׁ
 הַתְּגִיגָה. אֵת נְתָחֵי הַצִּלִּי שְׁיִפְּרוּ מִן הַקֶּרֶךְ
 בְּזֵהִירוֹת רַבָּה - כְּדֵי שֶׁלֹּא לִשְׁכּוֹר בּוֹ עֵצֶם - נֹאכֵל

עַל מִצּוֹת וּמְרוֹרִים. נִקְרָא יָחִיד אֵת הַחֵלֶל בְּשִׁמְחָה
הַבּוֹקֶעֶת עַד לֵב הַשְּׂמִים. הַרִיחוֹת, הַקּוֹלוֹת,
 הַטְּעָמִים וְהַמְּרָאוֹת, יַחֲיוּ בָנוּ אֵת פָּסַח מִצְרִים,
 אֵת יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁל הַזְּמַן הַזֶּה, **חֲזוֹן הַחֲרוּת,**
 דַּעַת הָאֲמִתִּי, **וְהַכֹּרֶת הָאֱלֹהִים תִּמְלֵא אֵת לֵב כָּלֵנוּ.**
 הַחֵלוֹם מִתְגַּשֵּׁם.

יִרְדְּנוּ בַּמְּדֻרְגּוֹת, טְבִלְנוּ שְׁנֵית בְּמִקְנָה וְעֲלִינוּ
 לְהַר הַבַּיִת. בְּרִחְבָּה בְּהַר הַבַּיִת מִסְבִּיב הָיוּ טִמְאֵי
 מֵת וְגוֹיִים הַמְּרָשִׁים לַהֲיוֹת שֵׁם. הַהַמּוֹלָה רַבָּה,
וְהַתְּרַגְּשׁוֹת גְּדוֹלָה. בְּרַגְשֵׁי כְּבוֹד וּבְרַחֲשֵׁי תַפְלָה
 נִכְנָסוּ לְעִזְרָה דֶּרֶךְ שַׁעַר נִיקְנֹר. אַחֵר שְׁנִכְנָסוּ,
 נִנְעָלָה הָעִזְרָה. מִיָּמִין - מְקוֹם מוֹשְׁבָהּ שֶׁל הַסִּנְהֶדְרִין
 הַגְּדוֹלָה, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט. מִמּוֹל - הַמִּזְבֵּחַ, וּמַעְבָּר
 לוֹ הַהֵיכָל וְבוֹ הַקֹּדֶשׁ וְקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים.

שֵׁם, יָחִיד עִם רַבִּים, **בְּסֹדֶר מוֹפְתֵי וּבְמִרְאָה מְרִהִיב**
 וּמִסְדֵּר שֶׁל שׁוֹרוֹת שֶׁל כְּהֲנִים, נִשְׁחָטוּ הַכֶּכֶשִׁים,
 וְדָם שְׁחִיטָתָם נִשְׁפָּךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ. בְּדִיקַת הַפְּשָׁרוֹת
 שֶׁל כָּל כֶּכֶשׁ הָיְתָה מְהִירָה, שֶׁלֹּא כְּמוֹ פַּעַם,
 וְכִמְעַט שׁוּם כֶּכֶשׁ לֹא נִפְסַל לְהַקְרִיבָה. **קוֹל הַלְוִיִּם**
הַנוֹשְׂאִים קוֹלָם בְּשִׁירַת הַחֵלֶל לָנָה אֵת הַמִּתְחַזֶּה יָחִיד
 עִם הַתְּקִיעָה בְּחִצּוֹצְרוֹת. הַזְּדִירוֹנוֹ וְיִצְאָנוּ לַחֲזוֹר
 לְכוּוֹן הַבַּיִת.

הַמִּצּוֹת רַכּוֹת וּגְמִישׁוֹת כְּמוֹ מִנְחַת הַמִּצֵּה הַמְּגִשֶׁת
 בַּמִּקְדָּשׁ. אֵת **כֶּכֶשׁ הַפָּסַח** כָּלוּ צֵלוֹ עַל הָאֵשׁ, וּלְיָדוֹ
 חֲלָקִים מִכֶּכֶשׁ הַתְּגִיגָה. עַל הַשְּׁלֶחַן מְגֹשׁ הַכֶּכֶשׁ
 יָחִיד עִם מִצּוֹת וּמְרוֹרִים. לִפְנֵי בְּנֵית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
 הַשְּׁלִישִׁי, הָיְינוּ שְׂמִים וְרוּעַ זֶכֶר לַמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אַחֵר

ברכת המזון

ברכה
המזון

ברכה
המזון

מים אחרונים – מנקים את הידיים ונוטלים אותן כדי להתכוון לברכת המזון, שהיא מצוה מן התורה, בדומה להכנה לפני תפילה (ר' אברהם בן הרמב"ם).

הוספת המים לכוסו של המברך נעשית בברכת הארץ, משום שיש בכך שבח לארץ ישראל, שיינותיה חזקים ולכן יש למזוג אותם.

הזימון – הוא הקדמה לברכת המזון, הנקבעת בעת אכילה משותפת. הוא נועד להעצים את השותפות בהכרת התודה לאירוע חברתי מגבש ונעלה, סביב הנושאים בברכת המזון.

נוטלים 'מים אחרונים', ויש שלא נהגו בזה. מוזג כוס שלישית, ומברך עליה את ברכת המזון. יש נוהגים להוסיף מים בברכת הארץ לכוסו של המברך. ויש שאין מוסיפים מים כלל.

ברכת המזון בשלושה נוסחים: רמב"ם (תימן) להלן; אשכנז - להלן עמוד 38; ספרדי - להלן עמוד 41

נוסח הרמב"ם

הזימון

אם יש שלושה מסובים או יותר – חובה לזמן.

המזמן: **נְבָרְךָ** [בעשרה מוסיפים: לְאַלְהֵינוּ] **שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ!**

המסובים: **בָּרוּךְ** [לְאַלְהֵינוּ] **שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ, וּבָטוּבוֹ חֲיֵינוּ!**

המזמן: **בָּרוּךְ** [לְאַלְהֵינוּ] **שְׁאַכְלָנוּ מִשְׁלוֹ, וּבָטוּבוֹ חֲיֵינוּ!**

המנהג העתיק הוא שהמזמן אומר את כל ברכת המזון והמסובים עונים אמן, ובכך יוצאים ידי חובתם (רמב"ם). וכיוון שרבים מתקשים להקשיב – נהגו שכל אחד מברך לעצמו (שו"ע, מ"ב), והמובחר שכולם יברכו יחד מילה במילה (פנה"ל).

ברכת הזן

הודאה כללית על שיש בעולמו של ה' מזון לכל בעל חיים. ברכה זו, שהיא העתיקה מכולן, ניתנה על ידי משה רבנו.

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הִזַּן אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ בָּטוֹב בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, וְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחְסֹר לָנוּ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא זֶן וּמִפְרִיָּה לְכָל חַי כָּאֲמוּר: "פֹּתַח אֶת יָדְךָ וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן" (תהילים קמח, טז), וּמִכֵּין מִזֶּן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הִזַּן אֶת הַכֹּל.

ברכת הארץ

המזמן ממתין, מוסיפים מים לתוך כוסו, וממשיך:

נוֹדָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ, וּנְבָרְכֶךָ מִלְּפָנֶיךָ, כִּי הִנֵּחְתָּ לָּךְ אֶת
אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה, בְּרִית וְתוֹרָה, עַל
שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפָדִיתָנוּ מִבֵּית עַבָדִים, עַל
תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמְדָתָנוּ וְעַל חֻקֵּי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, עַל
כֻּלָּם יי אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שְׁמֶךָ,
כָּאֲמֹר: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ עַל
הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" (דברים ח, י). **כָּרוֹן אַתָּה יי,
עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן.**

ברכת בונה ירושלים

רַחֵם יי אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ
וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכָּן כְּבוֹדְךָ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ
שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו, וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר
לְמִקְוָמָה בְּיָמֵינוּ.

בשבת: אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּמַצּוֹתֶיךָ
וּבְמִצְוֹת יוֹם הַמָּנוּחַ הַשְּׂבִיעִי הַזֶּה, וְנִשְׁבַּח בּוֹ וְנִגְדֹּחַ בּוֹ
כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ, וְאֵל תְּהִי צָרָה וְגָלוּת בְּיוֹם מְנוּחָתָנוּ.

הזכרת החג

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא, יִגְיעַ, יִרְאֶה,
יִרְצֶה, יִשְׁמַע, יִפְקֹד, יִזְכֹּר לְפָנֶיךָ זְכָרוֹנוֹ, זְכָרוֹן
אֲבוֹתֵינוּ, זְכָרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, זְכָרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד
עַבְדְּךָ, זְכָרוֹן כָּל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפָלְטָה

הודאה על הארץ הטובה שנתן לנו
ה', שיש בה מזון בשפע, וניתנה לנו
בזכות ברית המילה ("ברית"), עוד
מימי אברהם, ובזכות התורה. ברכה
זו ניתנה על ידי יהושע בן נון, כובש
הארץ.

בקשה להשבת הקדושה על ירושלים,
על הר הבית ("ציון"), על המקדש
("הבית הגדול והקדוש"), ועל השלטון.
עיקרה של ברכה זו ניתקן על ידי דויד
ושלמה, בוני ירושלים, ונוסחתה כיום
היא יותר בקשה מהודאה. ברכה זו
נקראת גם 'ברכת נחמה', שאין לה
נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית
דויד (רמב"ם ברכות ב, ד).

רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ – תוספת ברכה ביום
השבת, שבבית המקדש הקריבו בו גם
קרבן מוסף. ברכה זו משובצת במסגרת
ברכת נחמה, ובה גם בקשת נחמה.
וְהַחֲלִיצֵנוּ – וזרזנו. לשון חלוצ.

יַעֲלֶה וְיָבוֹא – תוספת ברכה בכל מועד,
ובקשה שנזכה לחגוג את המועדים
בצורתם השלמה בבית המקדש.

כוס שלישית

מברכים על הכוס השלישית, ושותים בהסיבה דרך חירות:

כוס שלישית. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.**
אין לשותות יין בין הכוס השלישית לכוס הרביעית.

כוס של אליהו

בקשה להכנת הגאולה

לפני השלמת ההלל, נוהגים לומר פסוקים המזכירים את סבלו של עם ישראל מאויביו ולבקש מה' שיביא למפלתם. פסוקים אלו אינם ברמב"ם, ואף לא נזכרה בו כוס של אליהו. ויש מי שנוהגים לפתוח את דלת הבית בעת אמירת הפסוקים ולמזוג כוס מיוחדת לכבוד אליהו הנביא, ואין שותים אותה (רמ"א).

שִׁפְךָ חֲמִיתֶךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ
וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ:

כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נֹוֹהוּ הַשָּׁמַיִם (תהילים עט, ו-ז) •

שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם וְעִמְךָ וַחֲרוֹן אַפֶּךָ יִשְׁיֶגֶם (תהילים סט, כה) •

תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַיִם יי (איכה ג, סו) •

עם ישראל מייצג את קיומו של ה', את הדבקות באמת ובצדק. מפלת שונאי ישראל לדורותיהם, השונאים אותו שנאת חינום ומבקשים לפגוע בו ולהשמידו, מכינה את השלום ואת הגאולה.

כוס של אליהו – מסמלת את הגאולה, כאמור: **"הִנֵּה אֶנְכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם יִי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא"** (מלאכי ג, כג). ונראה שמי שנוהגים לשותות כוס חמישית אינם צריכים למזוג גם כוס של אליהו. **פתיחת הדלת** – באה להזכיר שהלילה הוא "ליל שימורים", ואין אנו מתייראים משום דבר (רמ"א; משנ"ב).

שִׁפְךָ חֲמִיתֶךָ וכו' – שפוך את כעסך על הגויים שאינם יראי אלוהים, על שפגעו והשמידו את ישראל ("אכל את יעקב"), ועשו את ארצו ("נווהו") שממה. **וַחֲרוֹן אַפֶּךָ יִשְׁיֶגֶם** – שלא יוכלו להימלט מזעמך. **בְּאֵף** – בכעס.

הודאה

הלל – חלק שני

מוזגים כוס רביעית וקוראים עליה את המשך ההלל.

לא לנו יי לא לנו כי לשמך תן כבוד
– גם אם אין לנו זכות, בהטיבך עמנו,
יראו הכל את כבודך. מצבו הרעוע של
עם ישראל ומצוקתו יש בהם כביכול
חילול השם, מצב רע של הופעת ה'
בעולם. על חסדך על אמתך – בין
שתעשה עמנו חסד בין שתקיים את
האמת שהבטחת לנו, שנאמר שאתה
"רב חסד וְאֱמֶת". ואלהינו בשמים
– אלוהינו נשגב, ואינו נתון לתבנית
מחשבתכם.

עצביהם וכו' – לעג לגויים ולאליהם:
פסלי העמים הם בבואה שלהם. פה
להם וכו' – תבניתם החיצונית ריקה
מתוכן. מישון – ימשו. יהגו –
ישמיעו קול. כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם
– כמו האליל חסר החיים, יהיו יוצרי
הפסל.

המשך המזמור: הקשר בין ה' ובין ישראל למן יציאת מצרים

לא לנו יי לא לנו³²

כי לשמך תן כבוד
למה יאמרו הגוים
ואלהינו בשמים
עצביהם כסף וזהב³⁶
פה להם ולא ידברו³⁸
אזנים להם ולא ישמעו⁴⁰
ידיהם ולא ימישון⁴²
על חסדך על אמתך³³
'איה נא אלהיהם?³⁴
כל אשר חפץ עשה³⁵
מעשה ידי אדם³⁷
עינים להם ולא יראו³⁹
אף להם ולא יריחון⁴¹
רגליהם ולא יהלכו⁴³

לא יהגו בגרונם⁴⁴

כמוהם יהיו עשיהם
כל אשר בטח בהם⁴⁵

למען ה'

שקר האלילות

עֲזָרָם וּמִגָּנָם הוּא ⁴⁷ :

עֲזָרָם וּמִגָּנָם הוּא ⁴⁹ :

עֲזָרָם וּמִגָּנָם הוּא ⁵¹ :

יִי זְכָרְנוּ יְבָרֵךְ ⁵² :

יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל ⁵³ :

יְבָרֵךְ יִרְאִי יִי ⁵⁴ :

יִסְף יִי עָלֵיכֶם ⁵⁵ :

בְּרוּכִים אַתֶּם לִי ⁵⁶ :

הַשְּׁמַיִם שְׁמַיִם לִי ⁵⁷ :

לֹא הַמַּתִּים יִהְלְלוּ יְה ⁵⁸ :

וְאַנְחָנוּ נִבְרָךְ יְה ⁵⁹ :

הִלְלוּ יְה ⁶⁰ :

מוזמור תודה

אֶהְבֶּתִּי כִּי יִשְׁמַע יִי ⁶¹ :

כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי ⁶² :

אֶפְפוּנִי חֲבָלֵי מוֹת ⁶³ :

צָרָה וַיִּגְוֶן אֶמְצָא ⁶⁴ :

וּבִשְׁם יִי אֶקְרָא ⁶⁵ :

חֲנוּן יִי וְצַדִּיק ⁶⁶ :

שֹׁמֵר פִּתְאִים יִי ⁶⁷ :

שׁוֹבֵי נַפְשֵׁי לְמִנוּחֵיכִי ⁶⁸ :

כִּי יִי גָמַל עָלַיְכִי ⁶⁹ :

בֵּית אֶהְרֹן – הכהנים והלוויים, נושאי משרת הקודש בישראל.

יִרְאִי יִי – גם מי שאינם מישראל.

יִי זְכָרְנוּ יְבָרֵךְ וכו' – ה' יברך את מי שהזכרנו לעיל: בית אהרן, ישראל ויראי ה'.

הַשְּׁמַיִם שְׁמַיִם לִי – ותחמומו של ה' אינו מושג. **וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם** – חפץ ה' שיחיו ויפעלו בה בני האדם. **יְרֵדִי דוּמָה** – המתים, הנמצאים בקבר הדומים. **מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם** – כל ימי חיינו, לנצח. ובהרחבה: החיים אינם החיים הביולוגיים. בהכרת ה', האדם חי! ההמון אומר: חיים רק פעם אחת. ואנחנו אומרים: מתים רק פעם אחת, ולחיות אפשר כל הזמן.

אֶהְבֶּתִּי כִּי יִשְׁמַע – אני אוהב לספר שה' שמע. **וּבִיָּמֵי אֶקְרָא** – כל ימי חיי אקרא ואתפלל אליו. **אֶפְפוּנִי חֲבָלֵי מוֹת** – הקיפו אותי צרות רבות כחבלי מלכודת מוות. **שָׂאוֹל** – קבר.

שֹׁמֵר פִּתְאִים יִי – הפתי אינו יודע לעשות תחבולות ולהינצל מצרתו, ורק ה' שומר אותו. **דְּלוּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ** – הייתי דל ומסכן, וה' הושיע אותי. **שׁוֹבֵי נַפְשֵׁי לְמִנוּחֵיכִי וכו'** – דברי המשורר לעצמו, שובי נפשי למנוחתך, כי אני בטוח שישמע ה' את תפילתי, מפני שמאז ומעולם גמל ה' עמי טוב.

קריאה ממצוקה

המענה וההצלה

מִדְּחִי – ממעידה. **אֶתְהַלֵּךְ וְכוּ'** – אני מבטיח שאתהלך לפני ה' כל זמן שאני חי. **הָאֲמַנְתִּי וְכוּ'** – האמנתי בה' בשעת ייאושי, וכשפניתי אליו אמרתי ("כי אדבר") שאין לי תקווה, והריני עני ומדוכא מאוד ("עניתי מאד"). **אֲמַרְתִּי בְּחַפְזִי וְכוּ'** – בשעת בהלתי נחפזתי לומר (שתי משמעויות ל"חפזי"), שהכל רמאים.

מָה אָשִׁיב לַיְי וְכוּ' – במה אוכל להכיר טובה לה', אחר שגמל עליי טובה גדולה, שהחייני אחרי היאוש הגדול שהייתי שרוי בו. **כּוֹס יְשׁוּעוֹת אָשָׂא** – אעשה משתה גדול להודות לה' על הישועות. **נִדְרֵי לַיְי אֲשַׁלֵּם וְכוּ'** – הנדרים שנדרתי בעת צרתי, אם יצילני ה', אקיים אותם מול ("נגדה") כל העם כדי לפרסם את הנס. **יָקָר בְּעֵינַי יְי וְכוּ'** – קשה בעיני ה' להביא מוות על חסידיו. **אֲמַתְךָ – שפחתך. פִּתְחַתְךָ לְמוֹסְרִי** – התרת את הכבלים שהייתי אסור (קשור) בהם. **בְּתוֹכְכִי – בתוכך.**

אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה⁷⁶

אֶת רַגְלִי מִדְּחִי⁷⁷ :

בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים⁷⁸ :

אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד⁸⁰ :

'כָּל הָאָדָם כְּזָב'⁸¹ :

כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי ?⁸² :

וּבִשְׁם יְי אֶקְרָא⁸⁴ :

נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ⁸⁶ :

הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו⁸⁷ :

כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ⁸⁸

פִּתְחַתְךָ לְמוֹסְרִי⁸⁹ :

וּבִשְׁם יְי אֶקְרָא⁹¹ :

נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ⁹³ :

בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַיִם

כִּי חִלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת⁷⁵

הָאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר⁷⁹

אֲנִי אֲמַרְתִּי בְּחַפְזִי

מָה אָשִׁיב לַיְי

כּוֹס יְשׁוּעוֹת אָשָׂא⁸³

נִדְרֵי לַיְי אֲשַׁלֵּם⁸⁵

יָקָר בְּעֵינַי יְי

אֲנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֲמַתְךָ

לָךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה⁹⁰

נִדְרֵי לַיְי אֲשַׁלֵּם⁹²

בַּחֲצֹרוֹת בֵּית יְי⁹⁴

הִלְלוּ יְה⁹⁵ :

מזמור קריאה לגויים להלל את ה'

הִלְלוּ אֶת יי כָּל גּוֹיִם * שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאָמִים⁹⁶ :

כִּי גִבֹר עָלֵינוּ חֲסִדוֹ⁹⁷ וְאִמַּת יי לְעוֹלָם

הִלְלוּ יְהוָה⁹⁸ :

גִּבֹר – גדל. וְאִמַּת יי – ה' הוא אל אמת לנצח, ויקיים את הבטחתו לגאול את ישראל.

מזמור תודה על ההצלה מן האויבים

הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ * :

יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ⁹⁹ :

יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֶהְרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ¹⁰⁰ :

יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יי כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ¹⁰¹ :

כִּי טוֹב – מפני שה' טוב ועושה חסד לעולם. **בֵּית אֶהְרֹן –** הכהנים והלוויים, נושאי משרת הקודש בישראל.

מִן הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה¹⁰² עֲנֵנִי בַּמִּרְחָב יְהוָה¹⁰³ :

יִי לִי לֹא אֵירָא מִה יַעֲשֶׂה לִי אָדָם¹⁰⁴ :

יִי לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאִי¹⁰⁵ :

טוֹב לַחֲסוֹת בִּי מִבִּטָּח בְּאָדָם¹⁰⁶ :

טוֹב לַחֲסוֹת בִּי מִבִּטָּח בַּנְּדִיבִים¹⁰⁷ :

כָּל גּוֹיִם סָבּוּנִי בְּשֵׁם יי כִּי אֱמִילָם¹⁰⁸ :

סָבּוּנִי גַם סָבּוּנִי בְּשֵׁם יי כִּי אֱמִילָם¹⁰⁹ :

סָבּוּנִי כְּדַבְרִים

דַּעֲכוּ כָאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יי כִּי אֱמִילָם¹¹⁰ :

דַּחַה דְּחִיתַנִּי לְנֶפֶל וְיִי עֲזָרְנִי¹¹¹ :

מִן הַמִּצֵּר ... בַּמִּרְחָב – קראתי לה' מן המקום הצר שהייתי בו, והוא הוציאני למקום רחב. **יִי לִי – ה'** עמי ועוזר לי. **יִי לִי בַּעֲזָרִי – ה'** עוזר לעוזרים לי. **וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאִי –** ואני אראה במפלת שונאיי. **בַּנְּדִיבִים –** באנשים נכבדים ורמי מעלה. **בְּשֵׁם יי כִּי אֱמִילָם –** אבטח בה' ואצליח לנצחם. אֱמִילָם = אכרית ואשמיד אותם. **סָבּוּנִי גַם סָבּוּנִי –** הקיפו אותי והצרו לי מכל עבר. **סָבּוּנִי כְּדַבְרִים –** כדבורים המקיפות את האויב הבא לגזול את הדבש שלהן. **דַּעֲכוּ כָאֵשׁ קוֹצִים –** דעכו כאש גדולה הבוררת בקוצים, שהיא נכבית מהר. **דַּחַה דְּחִיתַנִּי לְנֶפֶל –** פונה אל האויב: אתה דוחה והורף אותי כדי שאפול.

נשמת כל חי

ספרדי - להלן, אשכנז - להלן עמוד 54. רמב"ם (תימן) - להלן עמוד 56.

נוסח ספרדי

נְשֵׁמַת כָּל חַי תִּבְרָךְ אֶת שְׁמֶךָ, יי אֱלֹהֵינוּ, וְרוּחַ כָּל
בָּשָׂר תִּפָּאֵר וּתְרוּמָם זִכְרְךָ מִלְכָּנוּ, תְּמִיד. מִן הָעוֹלָם
וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל, **וּמִבְּלָעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל**
וּמוֹשִׁיעַ, פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵּס וְעוֹנֶה וּמְרַחֵם בְּכָל
עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֶלָּא
אַתָּה. אֱלֹהֵי הָרָאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים, אֱלֹהֵי כָל
בְּרִיּוֹת, אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת, הַמְהַלֵּל בְּכָל הַתְּשַׁבְּחוֹת,
הַמְּנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים. וַיִּי אֱלֹהִים
אֲמַת לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשָׁנִים וְהַמְקִיץ
נֹרְדָּמִים, מַחְיֶה מֵתִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, פּוֹקֵחַ עֲוֹנוֹת,
וְזוֹקֵף כְּפוּפִים, וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹמִים וְהַמְּפַעֵנֶת נַעֲלָמִים.
וְלֵךְ לְבִדְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים.

וְאֵלֹהֵי פִינוּ מְלֵא שִׁירָה כְּפִים, וְלִשְׁוֹנֵנוּ רְנָה כְּהֶמוֹן
גְּלִיו, וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמֶרְחָבִי רְקִיעַ, וְעֵינֵינוּ
מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִכְרֶחַ, וְנִדְרֵנוּ פְּרוּשׁוֹת כְּנִשְׁרֵי
שָׁמַיִם, וְרִגְלֵינוּ קָלוֹת כְּאֵילוֹת, אֵין אֲנַחְנוּ מְסַפִּיקִים
לְהוֹדוֹת לָךְ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְלִכְרֹךְ אֶת
שְׁמֶךָ מִלְכָּנוּ עַל אַחַת מֵאֲלָף אֲלָפִים וָרֹב רַבִּי

אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת – אֲדוֹנָם שֶׁל כָּל מִי
שֶׁנּוֹלְדוּ מֵאוֹתָן בְּרִיּוֹת. הַמְעוֹרֵר יְשָׁנִים
– מַחְזִיר לָהֶם אֶת נִשְׁמָתָם כְּשֶׁהֵם קָמִים
מִן הַשְׁנִינָה. שֶׁאִם לֹא כֵן, הָיוּ מֵתִים
בְּשִׁנְתָם. וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹמִים – הַמַּחְזִיר
לָאָדָם אֶת כּוֹחַ הַדִּיבּוּר בְּקוֹמוֹ מִשְׁנָתוֹ.
וְכֵן שָׂאֵר הַשִּׁבְחִים עַל דֶּרֶךְ זֶה. וְהַמְּתִיר
אֲסוּרִים – שֶׁהֵשִׁיךְ אֵינֹו זֶה, וְהוּא כְּבוֹל
כְּאִסִּיר. וְהַסּוֹמֵךְ נּוֹפְלִים – הַנוֹתֵן כּוֹחַ
לָאָדָם. וְהַמְּפַעֵנֶת נַעֲלָמִים – הַיּוֹדֵעַ אֶת
הַדְּבָרִים הַנִּסְתָּרִים.

כְּהֶמוֹן גְּלִיו – כְּהַמִּיּוֹת גְּלִי הַיָּם,
שֶׁשֶׁמִּיעִים רַעַשׁ גָּדוֹל כְּשֶׁהֵם נוֹגְעִים זֶה
בְּזֶה. כְּמֶרְחָבִי רְקִיעַ – כְּרוֹחַב הָרַקִּיעַ,
שֶׁהוּא רַחֵב מְאֹד. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת –
לְהַתְּכוֹנֵן בַּחֲסָדִי ה'. וְנִדְרֵנוּ פְּרוּשׁוֹת
– כִּלְפֵי מַעֲלָה, בִּיטּוּי לְתַפִּילָה וּפְנִיָּה
לְכוֹרָא. כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם – שְׁכֵנֵפִיהֶם
רַחְבּוֹת מְאֹד. וְרִגְלֵנוּ קָלוֹת – לְהוֹדוֹר
לְשִׁבַּח אֶת ה' תְּמִיד. גַּם אֵילוֹ הַיָּיִנוּ
מֵרַבִּים כָּל כֵּךְ בְּשִׁבַּח, אֵין זֶה דִּי אִפִּילוּ
בְּשִׁבְלֵי חֶלֶק אֶחָד קֹטֵן מִטּוֹבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ.

וְרַבִּי רַבְבוֹת – רבבות פעמים רבבה.
וכל רבבה היא 10,000. **מִלְפָּנִים** –
מימי קדם.

דְּלִיתָנוּ – הוצאת אותנו. **עַל כֵּן אֲבָרִים**
וְכוֹר – אף על פי שאין אנו יכולים
להודות לה' על כל חסדיו, עלינו
להשתדל לעשות ככל יכולתנו. **שְׁפִלְגָתָהּ**
בְּנוּ – שחילקת בנו, אבר אבר לעצמו.
קָרַב וּכְלִיזָה – האיברים הפנימיים
שבאדם. **כָּל עֲצָמָתִי** – מבנהו המורכב
של הגוף, הנקרא כאן על שם השלד,
העצמות, מעיד על גדולת ה' ונפלאותיו,
ומתוך כך עשוי האדם לשבח את ה'.

נֶאֱנָה תְהִלָּה – נאה להם להלל את ה'.

וּבְקָרְבִּי קְדוּשִׁים – בתוך קהל הקדושים.
בְּמִקְהֵלוֹת רַבְבוֹת עֲמֻדָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל –
לא רק הצדיקים והקדושים יהללו את
שמך, אלא גם במעמד כל העם.

וּלְנֶצַח – לנצח. **עַל כָּל דְּבָרֵי** – נוסף על
השירות שאמר דויד. **מְשִׁיחָךְ** – המלך,
שנמשח בשמן המשחה.

רַבְבוֹת, פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נָסִים וְנִפְלְאוֹת שְׁעָשִׂיתָ
עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ: **מִלְפָּנִים מִמַּצְרַיִם גָּאֵלְתָּנוּ**,
יֵי אֱלֹהֵינוּ, וּמִבֵּית עֲבָדִים פָּדִיתָנוּ, בְּרָעַב זִנְתָּנוּ
וּבְשָׂבַע כָּל־כִּלְתָּנוּ, מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, מִדָּחַר מִלְטָתָנוּ,
וּמִחֲלָיִים רָעִים וְרַבִּים דָּלִיתָנוּ. עַד הִנֵּה עֲזָרוּנוּ
רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסִדֶיךָ. עַל כֵּן אֲבָרִים שְׁפִלְגָתָהּ
בָּנוּ וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְחָתָ בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שְׁמָתָ
בְּפִינוּ הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ אֶת שְׁמֶךָ
מִלְכָּנוּ תָמִיד. כִּי כָּל פֶּה לֶךָ יוֹדֶה, וְכָל לִשׁוֹן לֶךָ
תִּשְׁבַּח, וְכָל עֵינַי לֶךָ תִּצְפֶּה, וְכָל בְּרִיךְ לֶךָ תִּכְרַע, וְכָל
קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה, וְהַלְבָבוֹת יִירְאוּךָ, וְהַקְלִיזוּ
וְהַפְלִיזוּ יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ, כַּדָּחַר שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל עֲצָמָתִי
תֹאמְרָנָה יֵי מִי כְמוֹד מַצִּיל עָנִי מִחֲזֶק מִמֶּנּוּ וְעָנִי
וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ". שׁוּעַת עֲנִיִּים אַתָּה תִּשְׁמַע, צַעֲקַת
הַדָּל תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ. וְכָתוּב: "רַנְּנוּ צַדִּיקִים בְּיֵי,
לְיִשְׁרִים נֶאֱנָה תְהִלָּה".

בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְרוֹמֶם וּבְשִׁפְתֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ
וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדֵּשׁ וּבְקָרְבִּי קְדוּשִׁים תִּתְהַלֵּל.
בְּמִקְהֵלוֹת רַבְבוֹת עֲמֻדָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן חוֹכֵת כָּל
הַיְּצוּרִים לְפָנֶיךָ, יֵי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, לְהוֹדוֹת
לְהִלָּל לְשַׁבַּח, לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר וּלְנֶצַח עַל כָּל
דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִּׁי עֲבָדְךָ, מְשִׁיחָךָ.

כוס אחרונה

מברך על הכוס הרביעית או החמישית (רמב"ם, רמ"א), ושותה בהסיכה דרך חירות. ולדעת השו"ע, אינו מברך:

כוס רביעית
או חמישית

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.

ואחר ששתה, מברך ברכה אחרונה, ברכה מעין שלוש:

נוסח שאר העדות

נוסח הרמב"ם

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, על הגפן ועל פרי הגפן, על תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה. רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה. ושמחנו ביום טוב [בשבת: ביום המנוח השביעי הזה], מקרא קדש הזה, ביום חג המצות הזה, ונברכך עליה בקדשה ובטהרה. ברוך אתה יי, על הארץ ועל פרותיה.

והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה. רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה. ושמחנו ביום טוב [בשבת: ביום המנוח השביעי הזה], מקרא קדש הזה, ביום חג המצות הזה, ונברכך עליה בקדשה ובטהרה. (בשבת: וירצה והחליצנו ביום השבת הזה) ושמחנו ביום חג המצות הזה. פי אתה יי טוב ומטיב לכל, ונודה לך על הארץ ועל פרי גפנה. ברוך אתה יי, על הארץ ועל פרי גפנה.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, על הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה. רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך, והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה. ושמחנו ביום טוב [בשבת: ביום המנוח השביעי הזה], מקרא קדש הזה, ביום חג המצות הזה, ונברכך עליה בקדשה ובטהרה. ברוך אתה יי, על הארץ ועל פרותיה.

תנובת השדה – הפירות והתבואה שמניבה השדה. **ארץ חמדה** – ארץ שהכול חומדים אותה ומשתוקקים אליה. **ועל ירושלים עירך** – העיר ירושלים. **ציון** – מקום המקדש, הר הבית.

שירים

סיום הסדר למנהג אשכנז:

חֶסֶל סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ, כָּכָל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ.
פֶּאֶשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ, כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ.
וְךָ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה, קוֹמֵם קֹהֵל עֲדַת מִי מְנָה.
בְּקָרוֹב נִהַל נִטְעֵי כֶּנֶה, פְּדוּיִים לְצִיּוֹן בְּרָפָה.
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה!

הודאה

ויהי בחצי הלילה

וּבִכֵּן וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה
אֶזְרַב נָסִים הַפְּלֹאֶת בַּלַּיְלָה,
בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמֶרֶת זֶה הַלַּיְלָה,
גֵּר צֶדֶק נִצָּחָתוֹ כְּנִחְלָק לוֹ לַיְלָה,

וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

וַדָּת מֶלֶךְ גֵּר בַּחֲלוּם הַלַּיְלָה,
הַפְּחַדָּת אֲרָמִי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה,
וַיֵּשֶׁר יִשְׂרָאֵל לְמִלְאָן וַיֻּכַּל לוֹ לַיְלָה,

וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

זֶרַע בְּכוּרֵי פֶתְרוּס מְחַצֶּת בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה,
חֵילָם לֹא מִצָּאוּ בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה,
טִיסַת נְגִיד חֲרָשֶׁת סְלִית בְּכוּכְבֵי לַיְלָה,
וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

מסיימים את ליל הסדר בפיוטים חגיגיים בחרוזים ובתפילה לקיומו של הסדר המלא בעתיד בבית המקדש.

חֶסֶל סְדוּר – פיוט זה נכתב על ידי רבי יוסף טוב-עלם, בן המאה ה-11, צרפת.

כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ – לעשות את קרבן הפסח כהלכתו. **שׁוֹכֵן מְעוֹנָה** – שוכן בשמים. **עֲדַת מִי מְנָה** – ישראל, שהבטיח לישראל שירבו, עד שלא יוכל איש למנות אותם. **נִהַל נִטְעֵי כֶּנֶה** – השב את הנטיעות למקומן, השב את ישראל לארצם.

וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה – הפיוט מספר על נסים רבים שקרו במהלך הדורות בלילה הזה ועל נסים העתידיים לקרות, שאינם קשורים בהכרח לחג הפסח. בני אשכנז נוהגים לשיר אותו בסיום הסדר. חובר על ידי ייני, מראשוני הפייטנים, שחי בארץ ישראל במאה ה-6. מסודר בסדר אלפביתי.

בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמֶרֶת... גֵּר צֶדֶק נִצָּחָתוֹ – אברהם, היהודי הראשון, ניצח את ארבעת המלכים בחלקו הראשון של הלילה הזה.

וַדָּת מֶלֶךְ גֵּר – אבימלך מלך גר שלקח את שרה מאברהם, שאמר לו 'ה' בחלום שאם לא ישיב אותה לבעלה, ימות. **הַפְּחַדָּת אֲרָמִי** – לבן, שרף אחרי יעקב, והזהיר אותו ה' בחלום שלא יפגע ביעקב. **וַיֵּשֶׁר יִשְׂרָאֵל** – יעקב נלחם במלאכו של עשיר בלילה הזה וניצח אותו.

פֶּתְרוּס – מצרים. **חֵילָם** – ממונם, שלקחו אותו ישראל. **טִיסַת נְגִיד חֲרָשֶׁת**

כי לו נאה

כי לו נאה, כי לו יאה.

אדיר במלוכה, בחור פהלכה, גודדיו יאמרו לו:

לך ולך, לך כי לך, לך אף לך, לך יי הממלכה, כי לו נאה,

כי לו יאה.

דגול במלוכה, הדור פהלכה, יתיקו יאמרו לו: לך ולך וכו'.

זפאי במלוכה, חסין פהלכה, טפסריו יאמרו לו: לך ולך וכו'.

יחיד במלוכה, פביר פהלכה, למודיו יאמרו לו: לך ולך וכו'.

מושל במלוכה, נורא פהלכה, סביקו יאמרו לו: לך ולך וכו'.

עניו במלוכה, פודה פהלכה, צדיקו יאמרו לו: לך ולך וכו'.

קדוש במלוכה, רחום פהלכה, שנאניו יאמרו לו: לך ולך וכו'.

תקיף במלוכה, תומך פהלכה, תמימו יאמרו לו: לך ולך וכו'.

כי לו נאה – שיר שבח לה', שנגלה ביציאת מצרים לעיני כל, שהמלוכה שייכת רק לו. לא נודע מחברו, ונהוג לשיר אותו בכמה מקהילות ישראל.

אדיר הוא

אדיר הוא, יבנה ביתו בקרוב.

במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.

אל בנה, אל בנה, בנה ביתך בקרוב.

בחור הוא, גדול הוא, דגול הוא, יבנה ביתו וכו'.

הדור הוא, יתיק הוא, זפאי הוא, יבנה ביתו וכו'.

חסיד הוא, טהור הוא, יחיד הוא, יבנה ביתו וכו'.

פביר הוא, למוד הוא, מלך הוא, יבנה ביתו וכו'.

נורא הוא, שגיב הוא, עוז הוא, יבנה ביתו וכו'.

פודה הוא, צדיק הוא, קדוש הוא, יבנה ביתו וכו'.

רחום הוא, שדי הוא, תקיף הוא, יבנה ביתו וכו'.

אדיר הוא – שיר תפילה שפזמונו מעורר תקווה לבניין בית המקדש בקרוב ותיאור תוארי הקב"ה בסדר אלפביתי. לא נודע מחברו.

אחד מי יודע

אָחד מי יודע – נפוץ בקהילות ישראל.
לא נודע מחברו. שיר חידות הבאות
לעורר את המסוכים הנוטים להירדם.

שְׁלֹשָׁה אָבוֹת – אברהם, יצחק ויעקב.
אַרְבַּע אִמָּהוֹת – שרה, רבקה, רחל
ולאה. חֲמֵשֶׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה – בראשית,
שמות, ויקרא, במדבר, דברים. שֵׁשֶׁה
סְדְרֵי מִשְׁנָה – זרעים, מועד, נשים,
נזיקין, קודשים, טהרות (זמ"ן נק"ט).
שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּת – שבעה ימות
השבוע. שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִילָה – הימים
שמן הלידה ועד ברית המילה. תְּשַׁע
יְרַחֵי לְדָה – תשעה חודשי היריון.
עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא – עשרת הדיברות. אֶחָד
עֶשֶׂר כּוֹכְבֵּיא – אחד-עשר הכוכבים
שראה יוסף בחלומו, המסמלים את
אחיו (בראשית לז, ט). שְׁנַיִם עֶשֶׂר שָׁבָטַיא –
שנים-עשר השבטים, בני יעקב. שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֵה מִדְּיָא – שלוש-עשרה מידות של
רחמים שה' מתגלה בהן (שמות לד, ו-י).

אָחד מי יודע? אָחד אָני יודע! אָחד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

שְׁנַיִם מי יודע? שְׁנַיִם אָני יודע: שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית.
אָחד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

שְׁלֹשָׁה מי יודע? שְׁלֹשָׁה אָני יודע: שְׁלֹשָׁה אָבוֹת,
שְׁנֵי לַחֹת הַבְּרִית וכו'.

אַרְבַּע מי יודע? אַרְבַּע אָני יודע: אַרְבַּע אִמָּהוֹת,
שְׁלֹשָׁה אָבוֹת וכו'.

חֲמֵשֶׁה מי יודע? חֲמֵשֶׁה אָני יודע: חֲמֵשֶׁה חֲמִשִּׁי
תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת וכו'.

שֵׁשֶׁה מי יודע? שֵׁשֶׁה אָני יודע: שֵׁשֶׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה,
חֲמֵשֶׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה וכו'.

שִׁבְעָה מי יודע? שִׁבְעָה אָני יודע: שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתַא, שֵׁשֶׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה וכו'.

שְׁמוֹנֶה מי יודע? שְׁמוֹנֶה אָני יודע: שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתַא וכו'.

תְּשַׁע מי יודע? תְּשַׁע אָני יודע: תְּשַׁע יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִילָה וכו'.

עֶשְׂרֵה מי יודע? עֶשְׂרֵה אָני יודע: עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא, תְּשַׁע יְרַחֵי לְדָה וכו'.

אֶחָד עֶשֶׂר מי יודע? אֶחָד עֶשֶׂר אָני יודע: אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵּיא, עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא וכו'.

שְׁנַיִם עֶשֶׂר מי יודע? שְׁנַיִם עֶשֶׂר אָני יודע: שְׁנַיִם עֶשֶׂר שָׁבָטַיא, אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵּיא וכו'.

שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מי יודע? שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר אָני יודע: שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מִדְּיָא. שְׁנַיִם עֶשֶׂר

שָׁבָטַיא, אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵּיא, עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא, תְּשַׁע יְרַחֵי לְדָה, שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יָמֵי

שַׁבָּתַא, שֵׁשֶׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמֵשֶׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לַחֹת

הַבְּרִית, אָחד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאָרְץ.

ההגדה שופעת מסרים לדרך החדשה שכל אחד מאתנו וכולנו יחד צריכים לשוב ולחדש, להיגאל מחדש. עשינו מאמץ להדגיש אותם בהגדה זו.

הראשון הוא **החירות** מן השעבוד הגופני והשעבוד הנפשי של האדם ושל עמו כאחת, שבו בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו ולהראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. השחרור מן המצרים הכולאים את החיים, הנתונים בתבניות ממכרות של ההתנהגות והמחשבה. הבחירה ניתנה לנו מאת ה', **והאחריות** לחיי חירות טובים וישרים נתונים בידינו.

השני הוא **הנאמנות**, נאמנות של האדם לעמו ולערכיו **וההקרבה** ומסירות הנפש הכרוכים בשמירתם. העובדה שנהגנו בדרך זו שנה אחר שנה, דור אחר דור, בדבקות באמונתנו ובחלומנו, היא שהביאה אותנו לזמן זה ולמקום זה, לקרוא יחד את ההגדה בארץ ישראל.

והיסוד האחרון הוא **הקדושה**, ההכרה בקיומו של הנשגב, **בשאיפת אמת** להתקרב אל האלוהים, לקדוש ולטהור, הוא הנוצר לנצח את שאר ערכינו. בקשת הנצח, מעבר ליומיומי, באהבה בכל לבבנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו מעניקה השראה ליומיומי, מלכדת את כולנו ומבטיחה את עתידנו.

בהצלחה לכולנו
חג פסח שמח

